

92

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ

2016ko apirila

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Erakunde autonomiaduna
Organismo Autónomo del

EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

ELKARRIZKETA

Marta Cárdenas:
*«Barrua irauli
zidan Indiara
egin nuen bidaiak;
zeharo aldatu
zuen nire
pintura»*

ERREPORTAJEA

**Energia
aurrezteko
moduak eta egungo
ereduaren alternatibak**

EZTABAIDA

**Adingabeen babes
eta eraso sexualen
prebentzioa**

GIZA BALIABIDEAK

**Autokontrola eta autoestimua
eguneroko bizitzan**

IDOIA APAOLAZA

GRAMATIKA

Ezen zenbait esaldi motatan

PATXI PETRIRENA

Zuzendaritza:

Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea (IVAP)

Koordinatzailea:

Xabier Amatria

Diseinua, fotokonposizioa eta inprimatzea:

Itxaropena S.A.

Ilustrazioak: Concetta Probanza

Zenbaki honetako lankideak:

Begoña Aierdi, Kaxildo Alkorta, Xabier Amatria, Idoia Apaolaza, Xabier Aristegieta, Urtzi Barrenetxea, Mikel Casal, Miel A. Elustondo, Irene Fernandez, Luma, Maite Orue, Patxi Petrirena, Nerea Pikabea, Txerra Rodriguez, Iñaki Serrano, Talaos kooperatiba, Aitor Urresti, Izaskun Zuntzunegi

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkarian argitaratutako artikulua berridatz daitezke bai osorik, bai zatika, baina artikulua nondik atera diren aipatu behar da beti.

ADMINISTRAZIOA EUSKARAZ aldizkariak ez ditu derrigor bere egiten artikulua eta kolaborazioetan agertzen diren iritziak.

ISSN: 1576-5563

Legezko Gordailua: BI-1141-93

Egilea: Herri Arduralaritzaren Euskal Erakundea

Donostia-San Sebastián 1,
01010 VITORIA-GASTEIZ.
Tel. 945 01 76 37
www.ivap.euskadi.net

Aurkibidea

2 *Marraskia*

MIKEL CASAL

4 *Pertsonaia*

Roberto Etxeberria

NEREA PIKABEA

6 *Pasadizoak*

Txamarra erreta
eta galtza zuriak

KAXILDO ALKORTA

7 *Elkarriketa*

Marta Cárdenas:

«Barrua irauli zidan Indiara
egin nuen bidaiak; zeharo
aldatu zuen nire pintura»

MIEL A. ELUSTONDO

13 *Erreportajea*

Energia aurrezteko moduak eta
egungo ereduaren alternatibak

MAITE ORUE

18 *Normalizazioa*

Zelan gainditu berrien eta
zaharren arteko dikotomia?

TXERRA RODRIGUEZ

[ARIKETAK]

19 *Osasuna*

Elkarlanean Alzheimerrari
aurre eginez

MAITE ORUE

20 *Eztabaida*

Adingabeen babesa eta eraso
sexualen prebentzioa

MAITE ORUE

24 *Hitzez hitz*

Nolako segurtasuna da
segurtasun juridikoa?

XABIER ARISTEGIETA OKIÑENA

25 *Leihatila*

Euskararen ezagupenaren eta
erabilpenaren artean dagoen
distantzia luzeena

IÑAKI SERRANO LASA

27 *Informazio eta komunikazioaren teknologiak*

Interprest, berrikuntza
teknologikoa hizkuntza
txikiagotu eta txikien mesedetan

TALAIOS KOOPERATIBA

29 *Giza baliabideak*

Autokontrola eta autoestimua
eguneroko bizitzan

IDOIA APAOLAZA

31 *Gramatika*

Ezen zenbait esaldi motatan

PATXI PETRIRENA

33 *Zientzia*

Autokontsumoa, etorkizuneko
energia

AITOR URRESTI

34 *Denbora-pasak*

LUMA

ROBERTO ETXEBERRIA,

MODA DISEINATZAILEA:

«Nire lanean eragin handiena izan duena gizonezkoen joskintza tradizionala izan da»

NEREA PIKABEA

KAZETARIA

Eibarren ditu erroak 41 urteko diseinatzaileak. Bartzelonan bizi da gaur egun, diseinuaren hiriburuan. Hamaika urte pasa dira bertara joateko hautua egin zuenetik; mahoizko galtzak erantzi, amantala kendu, eta hari, orratz eta titarearen aginduetara aritzea erabaki zuenetik. Gizon zaildua da Roberto, eta zeregin desberdinetan duen eskarmentuak lagundu dio gizonezkoentzako jantzigintzan, ausardiaz, urrats handiak ematen. Etxeberria izeneko jantzietan suma daiteke ausardia hori, eta gaur egun, mundu osoan zabalduta daude bere abizena daramaten jantziak; batez ere, Estatu Batuetan. Jantzerakoan aurrerapauso bat emateko eskatzen die gizonezkoiei.

Arropa diseinatzen hasi aurretik, modarekin zerikusirik ez duten makina bat lanbidetan ibilia zara: iturgin, fundizioan, edariak banatzen, esaterako. Zerk bultzatu zintuen diseinatzaile lanetan hastera? Umetatik izan al duzu modarako gogo bizi hori? Betidanik interesatu izan zait, moda bera baino gehiago, ongi janztea. Beti liluratu izan nau nire aitarien edota aitaren belalaldiko gizonen apaindura gutxiko dotorezia soil eta txukun horrek. Beharbada horixe da nire gaur egungo lanaren sorburua.

Zergatik hautatu zenuen gizonezkoentzako arropa diseinatzea? Kasualitatez aukeratu nuen gizonezkoen modan aritzea. Bartzelonan, nire inguruan nituen diseinatzaileek emakumeentzako arropa egiten zuten. Serguei Povaguinek, esate baterako. Bera-ekin lanean ari nintzen neure marka sortu nuenean. Hala, gizonezkoentzako arropa egitea neure lan-eremua topatzeko bide ona iruditu zitzaidan. Hor ohartu nintzen zer nolako hutsunea da-

goen Espainian gizonezkoen modari dagokionez, eta, baita ere, ze urrun dauden sortzaileak erabiltzaileetatik. Britainia Handian eta Belgikan ez bezala, hemen ez zen jakin joskintza klasiko bate-tik joskintza moderno baterako eboluzioa egiten. Aitzitik, goitik beherako haustura bat egon zen; eta, horrekin batera, sustrairik gabeko jarrera berritzaile baten aldeko hautua egin zen.

Betikoa albo batera utzi zen, orduan.

Tradizioarekiko inspirazioa alde batera utzi zen, eta horren ordez, beste joera bateko diseinuak nagusitu ziren: kiroleakoak, informalak, baita teatralak ere. Gelditu egin ziren Toni Miró edo Roberto Verinoren diseinuen gisako 80ko hamarkadako proposamen kontinuitateak, eta ongi egindako jantzigintza galdu zen pasareletan.

Tradizio horretan aurkitu al dituzu zure diseinuen sustraiak?

Bai, tradizio horretan bilatu ditut nire lanaren sustraiak; sustrai

horietatik abiatu eta jarrera garaikideetara bidea egitea izan da nire helburua. Uste dut horrek harridura sortu duela jendearengan; jendeari gustatu egin zaio. Begi-bistakoa da: kritikoak gizonezkoen modari begira daude une honetan, seguruenera hori izango baita datozen urteetan bilakaera handiena izango duen arloa.

80ko hamarkada bizi izan zenuen, *punk*aren aroa, eta garai horrek berezitasun bat izan zuen janzkerari dagokionez: larruzko arropa, bota altuak, kolore ilunak. Klasikoaren eta inposatukoaren kontrako borroka bat islatzen zuen; erabateko haustura bat, alegia. Garai horren arrastorik antzemango al dugu zure diseinuetan?

Nire lanean zein lan egiteko dudan moduan gauza asko eragin dute, baina begi-bistakoa da eragin horren zati batek Euskadin dituela erroak. Batetik, nire lanean eragin handiena izan duena gizonezkoen jostintza tradizionala izan da eta erabiltzailearen tailara egokitzeko erabilera horrek duen joera. Gure aitoen garaiak janzkera tradizionalari eutsi zion eta izen handiko jostintza sortzen lagundu zuen. Bestetik, *punka* Londresetik zuzenean iritsi zen Eibarrera eta belaualdi oso batengan izan zuen eragina. Bi joera horiek hasieratik islatu dira nire lanetan; bata bestea osatu du, bata bestea aldatu du, eta horren ondorioz, oso neurea den zerbait sortu da.

Hitz egin dezagun materialez. Besteak beste, larrua eta antea erabiltzen dituzu. Zergatik erakartzen zaituzte horrenbeste eta zer ekarpen egiten diote gizonezkoaren irudiari?

Oro har, era guztietako materiala erabiltzen dut nire jantziak egiterakoan, artile eta kotoietatik larru eta ileetaraino. Nire arropa bildumak gaika lantzea gogoko dut, eta hortaz, askatasun osoz aritzen naiz. Hala ere, gizonezkoen arropan larrua erabiltzeko ohiturarik ez dago, eta gizonezko bat larruzko jantzi batekin

ikusteak jendearen arreta pizten du. Gizonezkoen jantzigintza dagoen tokitik baino bi pauso aurrerago joatea erakarriko duen ehun mota interesatzen zait.

Zer teknika erabiltzen duzu arropa josteko? Arropa bakarra izan ohi da?

Oro har, gizonezkoentzako goi mailako jostintza egiten dut. Beraz, jantziak bakarrak dira, bezeroaren neurrira eginikoak. Hala ere, batzuetan arropa baten taila desberdinak egiten ditut. Kasu bietan josteko modua bera da; jantzi bereziak ez badira behintzat, esate baterako, ile, luma edo zeramikaz egindakoak. Batzuetan ile josteta teknikak erabiltzen ditut ehunetan, eta alderantziz ere bai. Emaitzak harrigarriak izan ohi dira.

Zein da zure inspirazioaren sorburua?

Nik ez dut lan egiten inspirazioan oinarrituta; nire lanean oinarritzen naiz eta egindako horren atzetik joaten naiz. Nire biografiari eta bilakaerari adi nago beti. Nire patroiak eta ehunak nire ideien oinarri fisikoa dira.

Egiten duzun arropa ezin du edonork erosi, garestia baita. Zein da zure merkatua?

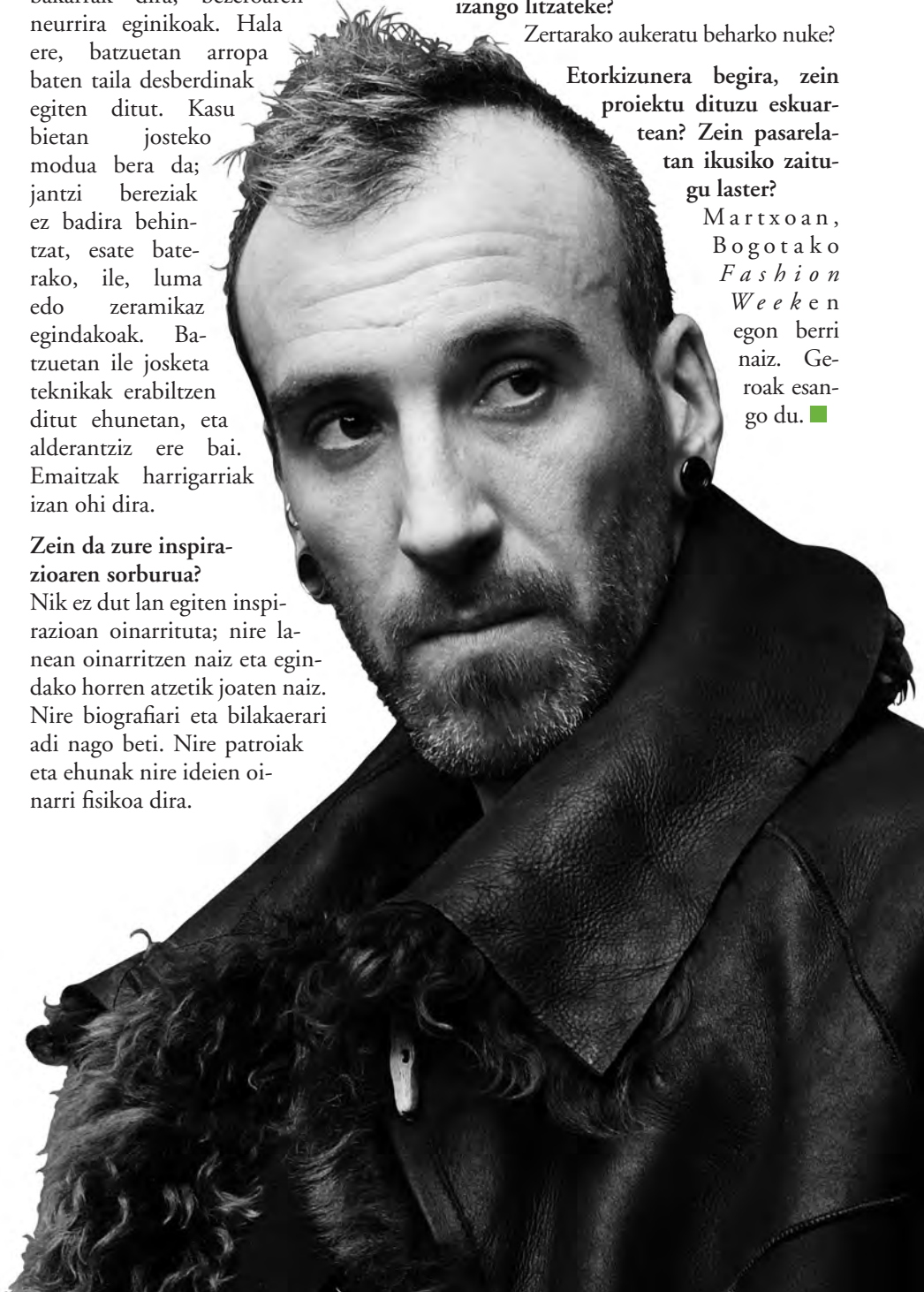
Nik ez dut merkaturik, erosleak ditut. Jantziak erakartzen dituzten pertsonak erosten dute nire arropa. Nik ez ditut neure bezeroak aukeratzeko, beraiek aukeratzeko naute ni.

Herritarren janzkerari erreparatu eta hiri bat aukeratu beharko bazenu, zein izango litzateke?

Zertarako aukeratu beharko nuke?

Etorkizunera begira, zein proiektu dituzu eskuratu? Zein pasarela-tan ikusiko zaitugula laster?

Martxoan, Bogotako *Fashion Week*en egon berri naiz. Gerorok esango du. ■

Txamarra erreta eta galtza zuriak

KAXILDO ALKORTA

LAGUNA

Herri txiki bateko kontuak dira ondorengoak, ez oraintsu-oraintsukoak, bai benetan gertatuak. Aurrenekoa eskolan genbiltzaneko lagun batek kontatu zidan behin, eta harrezkero sarritan eskatu izan diot berriro kontatzeko –umee bezala– eta beti-beti gustura entzun diot; berak ere gustura kontatzen du. Ni baino hiru urte zaharragoa, izena Santiago edo *Shanti* idazten zuen orduan. Hara ixtorioa:

Gure herria kostako herria da. Aspaldiko urte hauetan portua kanoaz, bela-ontzi txikiz eta horrelako laketontziz beteta dugu (denak batera aterako balira arrantzara eta bakoitzak hegazu bakar bat ekarri...!). Baina gure eskola lagunak hamar bat urte zituenean ez zen horrelakorik; moila barruan batelak eta boteak ugari ziren; ez zegoen, ordea, jolaseko ontzirik, eta inork ez zuen piraguarik; piragua bat edo beste ikusten bagenuen, kanpotik etorritako udatiarren batek bera ibiltzeko ekarria zen. Inbidia galanta!

Shantik bi lagun-lagun zituen; hirurak oso-oso lagunak ziren. Maisuak Padilla, Bravo eta Maldonado deitzen zien. Sasoi hartan gaxte-gaxtetan Historia de España dexente ikasten genuen eta bagenekien zein ziren *comuneroak*. Galdetu gaur egun 9-10 urteko neska-mutilei nor zen Padilla. Padilla Shanti zen ba! Kontua da maisuaren Maldonadok aita aldameneko herrikoa zuela eta herri hartan,

aitona-amonen etxeko ganbaran inork ibiltzen ez zuen piragua xahar bat zutela. *Hau egingo diagu, beste hau egingo diagu*, joan dira aitona-amonen ganbarara eta hartu dute piragua hori. Hiru kilometro pasatxo oinez, eta ekarri dute hiruren artean beren herriko hondartzara. Piraguak zuloak zituen leku batean. Zuria zen. Maldonadok esan zien Padillari eta Bravori etxetik ekarriko zuela zati bat ehun zuri zuloak estaltzeko. Etxera joan eta ekarri, eta nola-hala estali zituzten zuloak. Hirurak sartu piraguan eta, ura sartzen zitzaizela, moilaraino ailegatu ziren behintzat. Eta pozik benetan.

Herriko jaietan agintariak, udaletxeko funtzionarioak eta herritarrak dotoredore jantzita joaten ziren meza nagusira; Maldonadoren aita galtza zuriz. Urte hartan ez. Egun batzuk lehenago ama, aitaren galtza zuriak sasoz prest edukitzeko armatoria joan zenean, han zituen, baina ez osorik.

Beste hau ere aspaldikoa, herri berekoa eta jakiteko modukoa dugu.

San Juanetako suak. Herri batzuetan handiagoak, beste batzuetan txikiagoak, herri guztietan egiten dira suak. Etxeko traste zahar-zaharrak kentzeko ere ez ziren aitzakia txarrak suak. Neska-mutiko guztiek parte hartu nahi izaten genuen su eder bat egiteko erregaia batzen.

Orduan ez zen orain besteko paper edo kartoirik, baina betiere izaten ziren ezer-tarako balio ez zuten aulki edo mahai zahar hankarik gabeak, otarre hautsiak, pipiak jotako kutxak edo apalak surtara botatzeko. Horrez gain zuhaitzetako adar lehorrak, dendetako fruta-kaxak eta abar ere bai. Bakoitzak ahal zuena eramaten zuen ilusio handiz sua ederra izan zedin. San Juanak, udara eta ondoren udazkena, eguraldia preskatzen hasten den sasoi. Etxekoandrea senarraren txamarra bila batera eta bestera etxean, aurkitu ezinik. Bazter guztietan begiratu eta txamarra inon ez.

–Baina Joxe Mari, non ote da zure txamarra?

–Nik ez dakit. Zuk gorde ez zenuen ba?

Eta aldamenean mutil koxkorra –semea– erdikantuan behin eta berriz errepikatuz:

–Ta-an-ju-a-n e-ta, txa-ma-la e-le-ta! Ta-an-ju-an e-ta, txa-ma-la e-le-ta! (San Juan eta, txamarra erreta).

Hark ere, etxean beste ezer ez surtara botatzeko eta zer edo zer eraman behar ba! Horrelakoak ere gertatu egiten dira eta! Eskerrak gurasoen eta eskolako maisu-maistren pazientziak eta ardurak eta denborak berez dakarkigun zuhurtziak erakusten digunari –eskerrak *eskarmen-tuari* azken batean– ez dira gertatzen gehiagotan horrelakoak. Eta gizarteak? Gizarteak –guk–, barre. ■

MARTA CÁRDENAS:

«*Barrua irauli zidan Indiara egin nuen bidaiak; zeharo aldatu zuen nire pintura*»

MIEL A. ELUSTONDO

HIZKUNTZALARIA

Begiak irekita / amets gozoa margoturik dagoela ikusten du / ur hiletan sugar biziak sutan». Jose Miguel Ullanen bertsook eman diote izena Marta Cárdenasek (Donostia, 1944) Gipuzkoako hiriburuko Kubo-Kutxa aretoan apirilaren 3a arte izango duen erakusketari. Madrilen bizi den artistari hainbat galdera egiteko asmoa bagenuen ere, etxera sartu gaituen orduko hasi zaigu ohar-koadernoak erakusten, bere artearen erraiak bizi-bizi kontatzen...

Neure galderak ekarri dizkizut, Donostian duzun erakusketaren kariatara eginak, nahi baduzu, baina irudipenadut zuek besterik gorderik duzula zeure baitan...

Bai, badut. Ez didate hitz egiten uzten. Nire lanak nola egiten ditudan, nola garatzen ditudan adieraztea interesatzen zait. Bilaketa prozesua bera, eta ez bakarrik, emaitza. Nire lana koadernoetan dago. 2002an hasi nintzen oraingo koadernoak osatzen. Aurretik ere erabiltzen nituen koadernoak, jakina, eta Bilboko Arte Ederren museoak, esaterako, hainbat ditu. Koaderno haiek, dena den, ohikoak dituzu, oharrak biltzen dira bertan. Denok egiten ditugu haien modukoak. Horretan ibili naiz bizi osoan, koadernoetan oharrak hartzen, zirriborroak egiten... Harik eta bidaia bat egin nuen arte...

1996an Indiara egin zenuen bidaiaz ari zatzaizkit...

Bai. Luisekin [de Pablo, senarra] egin dudun plazer-bidaia bakarra izan da, gainerakoak lanak behartuta egin baititugu. Orditik hona koaderno mordoa osatut, koadernoz beteak ditut liburutegiko apalak, eta, hain zuzen, bertan dira artistaren erraiak. Donostiako erakusketaren katalogoan bertan idatzi nuen: «Nire bizitzako garai nagusian, formatu handiko paisaiak margotzera emanda bizi nintzenan –apuntetxoa baino askoz gauza dibertigarriagoa baita–, gauero nobedade batekin itzultzen nintzen etxera. Iparraldetik datorren haize bolada batek oiha-la paletaren gainera bota dizu, eta mila kolorez zikindu dizu margoa... “Hara zer norabide hartu duen honek! Zer egin behar dut nik orain?” Lanean zeharo murgilduta baino ez duzu aurkitzen margolan bakoitzak behar duen taktika». Arazoari soluzioa aurkitzea beste biderik ez dago, baita paisaia pintatzen ari zarenean ere! Arazoak soluzio bila abiatzera behartzen zaitu, eta horrek prozesu bat

«Problemari soluzioa aurkitzea beste biderik ez dago, baita paisaia pintatzen ari zarenean ere!»

dakar. Horregatik dago oso eboluzio gogorra nire lanean, sintesirantz.

Koadroa pintatzea arazoa bat ebaztea duzu...

Bai, bada! Kakoa hor datza! Gatza eta piperrik ez bada, zertan pintatu? Ez luke merezi.

Makina bat arazoa ebatzi duzu zure bizian. Halako batean, Indiako bidaiaz gero, bestelako arazoak, bestelako margoak pintatzeari ekin zenion. Zergatik?

Ordu arteko arazoak ebazten ikasi nuelako. Zertan jardun behar nuen lan bertsuak pintatzen? Banekien paisaia pintatzen, banekien, aspergarria zitzaidan. Ez nuen gehiagorik nahi.

Zer duzu «apuntetxoaren» kontra?

Apuntetxoak ez du galerarik. Goiz batean bertan, egin ditzakezu bat, bi edo hiru, eta ez da ezer gertatzen, ez zaitu ezertara behartzen. Aldiz, besterik da formatu handiko koadroa aurrean duzunean, orduan apuntetxoaren teknikak ez baitizu balio. Are gutxiago nire kasuan, naturaletik pintatzen bainuen, unean uneko argiari guztiz zintzo eta leial. Horrek di-da batean pintatzera behartzen ninduen, eta di-da batean pintatzekotan, pintzel lodiagoak behar nituen, eta koadroaren hondoa ere prest eduki behar nuen, hondo haren gainean ziztu bizian pintatzeko. Baina egin ahala deskubritu nuen hori. Egin nuen lehenengo koadro

handiak dozena erdi koadro ditu azpian! Joaten nintzen aldiro argitasuna ezberdina zelako, eta aldiro hutsetik hasi behar izaten nuelako. Ezinezkoa zen! Horrela ikasi nuen jarrialdi bakarrean pintatu behar nuela, eguzkia halako modu eta puntu jakin batean zegoenean. Horregatik joan behar nuen aurretik guztiz presatuta, unea harrapatzeko, eta unean doi, arin batean pintatzeko.

Zenbat lan dago zure margolanaren atzean?

Ikaragarria, baina inork ez daki, ezta kritikariak ere, ez dutelako galdetzen! Hitz eta pitz ari dira, hitz hutsak dira askotan... Kritikari asko, eta artista asko, hitzontzi hutsak dira... «deskontestualizatu», «deseraiki»... Zer ari dira, ordea? Lehenengo aldiz Santi Erasori aditu nion «deskontestualizatu» hitza. «Eeeeeez! Isilik egon zaiteeeeez! Ez ezazu astakeriarik esaaaan!!! Cervantesek, edo Galdosek, burua jasoko balute, txiki-txiki egingo zintuzketel!». Idazle handiek inoiz ez dute horrelako biraorik erabili izan. Orain, hor dabil jendea, «deseraiki» atzera eta aurrera. Zoazte pikutara, zozo ergelok! Literatura ona ez irakurtzearen ajeak dituzu! Piperrik ez dakite!

Badakizu zertaz ari zaren...

Ni margolaria naiz! Kritikariak ez du deskontestualizazioaren gainean hitz egin behar. Horrela jardunez inork ez du ezer ikasten, kritikariak koadroak ikus-

ten erakutsi behar dio oinezko ikusleari, ez besterik. Behin esan ere egin nion hori kritikari gazte bati, bai berak azkar asko erantzun ere: «Zure arabera, dibulgazioa egin beharko nuke; eta hori pentsatu ere ez!». «Pentsatu ere ez? Kritikariak lezakeen handiena da dibulgazio-lana!», nik. «Gauza sakonagoak idatzi nahi ditut... Gainera, kritikarion munduan diskurtso instituzionala da behinen», berak. «Alegia, erakundeen erakusketa politika?». «Bai», delako kritikari gazteak. «Bejondeizula! Hori al da interesatzen zaizuna, zozo halakoa! Horrela eginez, onena galtzen duzu, pintura bera!... Horrela da, eta aski duzu erakusketa-kritikak irakurtzea horretaz jabetzeko. Kritikari askok azpikoz gora jarri ohi dute erakusketa, argitasuna kritikatzuz, margolanen banaketa, koadro kopurua... Ordea, nekez hitz egiten dute pinturari buruz, ez dakitelako! Ez dira jabetzen –jabetzen ez direnez– margolaria bere obra erakusten ari dela.

EZUSTEKOA

«Bat-batean, hamalau urte nituenean, margotzeari ekin nion bere kabuz zerbait aurkitu duen neofitoaren grinak jota. Mundu distiragarri hark, tupustean nigan sortu zenak, gainezka egin arte bete zuen nire ikasle-bizitza goibela; eta arteak erruz ordezkatu zituen falta zitzaizkidan lagunak, ez nituenak. Ondo lanabes magikoak jarri ditu arteak gure esku! Nik bai zortea!

Nire jarduera guztia ezustekoan sortzen da: berria deskubritzea –edo berdin da, Mediterraneo zaharra, esaera den moduan– nire erregaia da.

Nire bizitzako garai nagusian, formatu handiko paisaia margotzera emanda bizi nintzenean –apuntetxoa baino askoz gauza dibertigarriagoa baita–, gauero nobedade batekin itzultzen nintzen etxera. Iparraldetik datorren haize bolada batek oihala paletaren gainera bota dizu, eta mila kolorez zikindu dizu margoa... “Hara zer norabide hartu duen honek! Zer egin behar dut nik orain?” Lanean zeharo murgilduta baino ez duzu aurkitzen margolan bakoitzak behar duen taktika. Sekretua: saio bakarra, aldezturik prestatua, *in situ*, atzealde, ordu eta klima berberarekin. A!, eta funtzionatzeko, denbora luzea basoan eta bakarlekuan, hori baita beti nire paisaia. Irakurketa, paseoak, hotzak eta beroak, esplorazioak, bustialdiak ugari... Egiteak, argiak bezala, ez du inoiz ordubete irauten.

Indiara bidaia egin ondoren, nire ibilbidea *in crescendo* joan da, urrutiko eta batzuetan hurbileko geografian eta historian nora ezean ibiltzera. Hemen, nire eranskina (koaderno bihurria sakelari, bizkar-zorroan edo poltsan) erotu egiten da; ez du aukerarik galtzen. Atzematen dituen kolore, zeinu, asmakuntza magiko, apaingarri edo arropetako (eta kontserba-ontzietako!) bakoitzak bere orrialdeetan ariketa berriak sorrarazten ditu, ezustekoan amaitzen direnak. Baina, hau niregandik irten da? Benetan?

Ezustekoak –pubertaroan bezala, nigandik sortzen denak– bonbillak pizten ditu nire barruan: horrelako zerbait agertzen denean, argitu zuen amorru neofito hartatik zertxobait bizitzen dut berriro. Hori gabe, edo hori sortzeko itxaropenik gabe, margotzea ez du merezi».

(Marta Cardenas, *Begiak irekita* erakusketaren katalogoan)

MENDIAN MARGOTZERA

«Egun batean, mendira joaten nintzen. Egia esan, egunero joaten nintzen; eta Madriletik mendira joatea nahiko latza zen, niri mendia baino gehiago basoa gustatzen baitzait. Horrela, Escorial aldera joaten nintzen, sasiz eta kardulatzez betetako larrera. Eta eguerdia baino lehen, hantxe igarotzen ziren behiak nire aurretik. Etzaten ziren eta hantxe egoten ziren ordu bata arte. Ni, bitartean, haiek marrazten... Horrela bizi izan nintzen hamabost urtez, giro hartan. Egunero joaten nintzen mendira margotzera. Egunero, egun batean izan ezik, etxeko errekaduak ere egin behar izaten baintuen, astean behin bazen ere».

Argazkia: ENRIKE ORBEGOZO

Zeure lanean sakontzea da zure helburua...

Neure ahalen garapena dago nire lanean. Nik, esan ohi dudanez, neure lapitza zorrotzen dut, hau da, neure buru-lapitza. Horixe da nire lana, ez da besterik. Garatzen ahalegintzen naiz, gaitasun hori garatu egiten baita. Eta galdu ere bai, inoiz! Musikariei gertatzen zaien moduan, alegia, egunero marraztuko ez banu, gaitasuna galduko nuke. Beti daromat marrazteko koadernoak poltsan. Are, poltsa bera halako moldez daukat banatua, non koadernoak eta margoak eraman ahal baititut.

Claude Monet zalea zara, dakidanez...

Munstro hutsa da Monet. Burgestzat jotzen da, baina gorriak eta beltzak ikusi zituen. Goseak hil zitzaion emaztea, tuberkulosiak jota, jatekorik ez zutelako. Renoirrek dio, lagun bati idatzitako eskutitzean: «Gaur goizean Monet-tarrak ikusten izan naiz. Esnea, ogia

eta surtarako egurra eraman diet. Ez zuten ezer!». Burgesa omen zen Monet! Ai, ama! Kontua da Monetek ez zuela akademiaren arauetara makurtu nahi, eta makurtu ezean, ez zegoen inon. Arco-n ez egotea bezala. Eta –sinetsi, gero!– Arcorena ere sekulakoa da. Bost urte dira bertan erakusten ez dudana. Eta zertan erakutsi? Moda hutsa da Arco, eta nik ez dut modaren arabera jokatu nahi. XX. mendean nahasmen handia dago. Abangoardiak Artearen historia inarrosi zuten, eta orain denek abangoardista izan nahi dute, ustez abangoardista izatea New Yorken edo Alemanian egiten dutena kopia zela. Ez!!! Nork bere baitan du abangoardia, eta geure baitan garatu behar dugu; geure baitatik eta geure baitarako, ez kanpotik datorkigulako. Abangoardista izan nahi denek! Eta galerietakoek ezer ez dakitenez, eta are gutxiago kritikariek, geure abangoardiaren bila gabiltzan artistok ez gara existitzen.

DI-DA MARGOTZEN

«Zoragarri pasatzen nuen mendian, margotzen eta Txinako poesia irakurtzen, txinatarrek erruz margotu baitzuten paisaia. Eta horixe zen garai batean niri interesatzen zitzaidana. Txinako eta Japoniako klasikoak gogotik irakurri ditut, haiek paisaia margotzeko duten modua zoragarria baita. Di-da batean margotzen zuten, eta nik horixe nahi nuen, nahiz eta tamaina handiko koadroan oso gauza zaila den».

«Paisaiak pintatzeari utzi eta bide berriak urratzen hasi nintzenean, bazterrean botata utzi ninduen galeristak»

Horixe esan zizun Donostian Kubo-Kutxako arduradun Kristina Belokik...

Bai. Nire lana ikusi eta esan zidan: «Zeharo interesgarria da egiten duzun lana. Nola ez dute zutaz hitz egiten?». «Bost axola zait nitaz hitz egitea! Kokoteraino nago! Nik pinturatik bizi besterik ez dut nahi. Materialak erosi behar ditut, oihalak eta margoak... Baina ni ezagutu nazaten jardun pintatzen? Garrantzizkoa izate aldera pintatu? Hor konpon!»... Paisaiak pintatzeari utzi eta bide berriak urratzen hasi nintzenean, bazterrean botata utzi ninduen Madrilen ordu arte izan nuen galeristak. Donostian, Ekain galerian ere, horrexegatik erakutsi zituzten nire lanak; bertakoari pintura gustatzen zaiolako, ez da beste arrazoirik, ez Arco eta ez Arco-ondo!

1996ko bidaia horretaz jakin nahiko nuke, zure pintura aldarazi zuen Indiako txangoaz...

Pariseko Guimet museoarekin joan ginen, ekialdeko arteari emana ari baita lanean museo hori. Bidaia antolatu zuen India hegoaldean barrena, autobusez, eta dantza eta musika jaialdiak zituzten hainbat herririka ibili genituen. Bidaideak ere halakoxeak genituen, jakin-min handiko jendea, klasismorik batere gabekoa... Gogoan dut emakume bat, estatuko funtzionarioa izan eta gero, erretretan sartu eta Egiptoko hieroglifikoen gainean ikasteari ekin ziona. Ikaragarri zekien...! Bidaideen iruzkinak guztiz interesgarriak zitzaizkigun. Museoko bazkide egin behar izan genuen bidaia hura egin ahal izateko –merkezurrean egin ere, hala bazkide, nola bidaia–, eta India hegoalde hartako arteari buruzko literatura bidali ziguten irakurgai... Barrua irauli zidan bidaiak; zeharo aldatu zuen nire pintura...

Zer ikusi zenuen, barrua iraul zekizun?

Indiako estatu batean, Karnataka ize-nekoan, emakume soineko zoragarriak ikusi genituen. Haiek soinekoak, haiek!

«Lan ikaragarria dago nire pinturaren atzean, baina inork ez daki, ez dutelako galdetzen»

Zenbat eta pobreago jendea, orduan eta ederragoak soinekoak. Printzesa hutsak ziren. Arropa garbia, ezinago lisatua, koloreak sinesgaitzak, nahasteak munduan beste inon ez bezalakoak, emakumeen dotorezi paregabea, zilar-urreak sudurrean, lepoan, orkatiletan... Mugitu ere, gazelak bezala mugitzen ziren. Argazki-kamera heldu orduko hautsi zitzaidan. Margoak etxean utzita joan nintzen, korrika eta presaka irten baikiñen etxetik. Hortaz, Indiatik itzuli eta koaderno hartu nuen, eta bertan ezarri nuen han ikusitakoa: «Indiako hegoaldera egin nuen bidaian, Karnatakan hartutako oharra eta Madrilerantz itzulita ohar haiekin egin nituen jolasak... [Ikusi irudiak] Emakume bat. Primeran hitz egiten zuen ingelesez. Horia. Kadmio iluna +3; tonu balioa, alegia. Txoli: kobalto urdina +3; gona, lila. Hassan, berdura postu baten aurrean... Zoragarria, etxeko atarian»... Horrela, elementuok hartu eta collagea egiten hasi nintzen... Ni paisaia egitetik nentorren, naturalean pintatzetik, lehenengo aldia nuen gauza abstraktuak egiten! Hala ere, ez nuen etxean pintatzen, Atotxako

lorategi botanikora joaten bainintzen, margolanaren hondoa egitera.

Hutsean jauzi egin zenuen...

Horixe! Eta, horregatik, galeristak ikusi zuenean, ez zitzaion batere interesatu.

«Hau ez zara zu», esanez bezala...

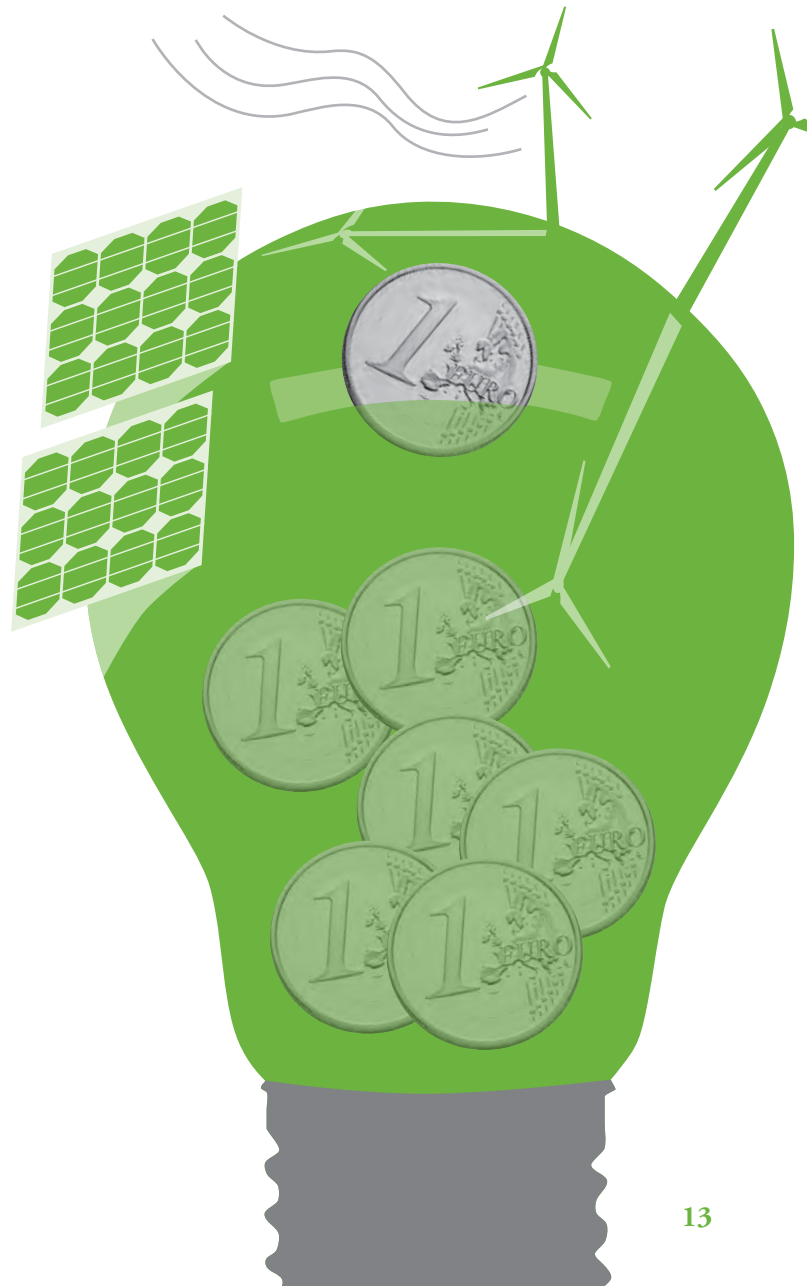
Frantsesez badakizulakoan nago... Behin, etxean frantziarrak izan genituen batean, [Carlos] Saura zine-zuzendariak *Deprisa, deprisa* estreinatu berria zuen, eta haiek huraxe ikusi nahi izan zuten. Joan ziren, eta itzulian, gogoratzen naiz esan zutela: «Ça c'est pas du Saura!». Horixe esan zuten, lasai asko! Zer nahi zuten, bada? Bizi guztian gauza bat eta bera egiten jardutea? Horixe esan zuen nire galeristak: «Ça c'est pas du Marta!». Eta kito! Galeristak sailkatuta nindukan, eta alferrik nuen haren buru-kaiolatik alde egiten saiatzea. Nik, ordea, Indiako haien karta-sortarekin jokatu nahi nuen, haien koloreekin. Indian, beren karta-sorta dute; guk, hemen, geurea. «Beraien karta-sorta hartu eta jokoan hasiko naiz, ea zer datorren». Eta halaxe egin nuen, jokatu: prozesu bat abiatu nuen, guztiz berria zitzaidana. ■

Energia aurrezteko moduak eta egungo ereduaren alternatibak

MAITE ORUE

KAZETARIA

Energiaren Euskal Erakundeak (EEE-EVE) emandako datuen arabera, etxebizitza bakoitzeko energia-gastua 1.012 euro ingurukoa izan ohi da urtean; edo, beste era batera esanda, 408 eurokoa herritar bakoitzeko. Iazko datuen inguruko txostena uztailean amaituko du aipatutako erakundeak, baina 2014ko azterlanak erakusten du energiari lotutako kontsumoa behera egiten ari dela etengabe, garraio sektorean izan ezik. EEEK dioenez, «energiaren eskari globala murriztu egin dela egiaztatu da; murrizketa hori, gainera, modu konstantean gauzatu da 2008. urtean krisia hasi zenetik». Halaber, berriztagarrien kuota energiaren amaierako kontsumoan % 13koa izan zela nabarmendu du aipatutako erakundeak.

Datu zehatzetara joanda, 2008tik 2014ra bitartean %21 murriztu da kontsumo energetikoa Araba, Bizkaia eta Gipuzkoan. Hain zuzen ere, %1,3 jaitsi da industrian, %2,5 zerbitzuen sektorean, %5,6 etxebizitza sektorean eta %11,1 lehenengo sektorean. Esan bezala, garraioen arlokoa da salbuespena, %0,8ko hazkundera izan baitu azken urteetan.

2015eko daturik oraindik ez dagoenez, esan bezala, 2014koak dira Energiaren Euskal Erakundeak dituen azken erreferentziak. Urte hartako datuek agertzen dutenez, eskari elektrikoa 2013an baino %1 txikiagoa izan zen, eta, gainera, «bertako ekoizpenak estali zuen eskariaren %39». Nabarmenezkoa da gas naturalak eta petrolioaren eratorriek Euskal Autonomia Erkidegoko eskari energetikoaren %78 suposatu zutela, nahiz eta gas naturalarenak %9,2 egin zuen behera, eta %0,4 petrolioaren eratorrienak.

Bestalde, 2013arekin alderatuta, %3,1 igo zen 2014an energia berriztagarrien aprobetxamendua, eta %7koa izan zen azken kontsumoan nahiz euskal eskari energetikoan. Energiaren Euskal Erakundeak azaldu duenez, «kontsumitutako energia berriztagarrien %67,8 biomasak ematen du, %15 bioerregaiek, %8,6 hidroelektrikoek, %6,9 energia eolikoak eta %1,8 eguzki energiak».

Energia aurrezteko eta faktura txikitzeo neurriak

Espainiako Gobernuak ezarritako tarifek zeresan handia izaten dute faktura energetikoan, baina egon badaude ordaindu beharrekoa murrizteko moduak. Kontsumo elkarteek, adibidez, askotan ematen dituzte eraginkortasun energetikorako aholkuak, «erraz» jarraitzeko modukoak izan ohi direnak. Kontsumobide Kontsumoko Euskal Institutuak nabarmendu duenez, «etxetresna elektrikoak erosteko eta erabiltzeko garaian, diru kopuru esanguratsua aurrez dezakegu jarraibide jakin batzuk aintzat hartuz gero».

Euskal Herriko Kontsumitzaileen Antolaketak (EKA), ildo beretik, dio etxe bakoitzeko gero eta etxetresna gehiago erabiltzeak kontsumoaren hazkundera dakarrela, baina nabarmendu du etxean gutxiago kontsumitzeko ez dela ezinbestean sakrifizio handirik egin behar, eta ez zaiela erosotasunei zertan uko egin. «Kontsumo txikiko bonbillak erabiltzea edota ordenagailua eta telebista itzaltzea erabiltzen ez direnean garrantzia txikiko gauzak iruditzen zaizkigu, baina oso baliagarriak dira energia aurrezteko».

Horrez gain, Kontsumobidek azaldu du norberaren etxeko premietara egokitzen den etxetresna elektrikoa erosi behar dela; esaterako, kontuan izan behar dela telebista handi batek txikiago batek baino gehiago kontsumituko duela. «Gailu efizientea erostea garrantzitsua» da, eta esan du, laguntza gisa, etiketa energetikoak ematen dituen datuak kontuan hartu behar direla. «Etiketa horretan, energia-efizientzia klasea agertzen da, baita gailuak urtean zenbat kontsumitzen duen ere». Zehazki, zazpi kategoria dauka energia-etiketan: A letra da efizientzia maila altuena daukana, eta G maila txikienekoa. «Efizientzia-maila handieneko tresnak garestiagoak dira, baina energia-kontsumo txikiagoarekin konpentsatzen da diru hori». EKAk gehitu duenez, bestetik, «arropa eta ontzi-garbigailuek kontsumitzen dute gehien, ura berotu

behar dutelako». Hori dela eta, «erosi baino lehen, komenigarria da zenbat ur hargune dituzten begiratzea».

Beste alde batetik, Kontsumoko Euskal Institutuak tresnen *standby* egoera aintzat hartu beharrekoa dela dio. Izan ere, tresnak itzalita izan arren, baliteke elektrizitatea kontsumitzen jarraitzea. Hori saihesteko, itzali ez ezik, gailuak deskonektatu egin behar dira. Datuak ez dira edonolakoak. Kontsumobideren arabera, elektrizitate kontsumoaren erdia eragiten dute zenbait gailuk *standby* egoeran; hala nola, telebistak, DVDak, bideo-jokoek, dekodegailuek, ordenagailuak...

Horrez gain, azaldu du etxetresna elektrikoak egoki erabiltzea fakturaren zenbatekoa murriztu daitekeela. Esate baterako, ontzi garbigailua erabat beteta dagoenean martxan jartzeko gomendioa ematen du, eta platerak garbigailuan sartu aurretik ez kentzeko janari soberrakinak urarekin. Hozkailuari eta izozkailuari dagokienez, behar ez direnean ez irekitzeko dio. «Hozkailua zabaltzen duzun bakoitzean aire hotzaren %30 ateratzen da». Hori dela eta, elikagaiak sartzerakoan edo ateratzerakoan, «hobe da atea behin zabaltzea askotan baino».

Hozkailuaren konfigurazioa ere zaindu beharrekoa da. Temperatura txikiegia jarriz gero, hezetasun handiegia sortuko da, eta, ondorioz, gailuak elektrizitate gehiago kontsumitu beharko du. Izo-

kailu barruko izotza noizean behin kendu egin behar da, «antzigarra metatzen bada, energia-efizientzia murriztu» egingen baita. Halaber, atea hermetikoki ixten diren egiaztatu beharra dago, eta, horretarako, proba erraz bat egin daitekeela azaldu du Kontsumobidek: «Itxi ezazu atea, paper-zerrenda bat zirrikituan utzita, erdia hozkailuaren barruan eta erdia kanpoan. Papera erraz atera ahal baduzu, goma aldatzea edo egokitzea komeni zaitzu; edo, agian, gailu berria erosi beharko duzu».

Garrantzitsua da, baita, elikagaiak edo edariak hotz daudela sartzeko hozkailuan edo izozkailuan. Kontsumobidek, gainera, nabarmendu du estalita sartzeko komeni dela; estali ezean, hezetasuna askatzen baitute, eta, ondorioz, konpresoreari lan gehiago eginarazten diote.

Garbigailua martxan jartzerakoan ere badaude energia aurrezteko moduak; esaterako, abiadura txikiko zentrifugazioa erabilita eta arropak aire zabalean lehortuz. Ahal izanez gero, gainera, arropak ur hotzarekin garbitzea komeni da, eta baita gailua beteta dagoenean martxan jartzea ere, «karga beteko garbialdi bat eraginkorragoa baita karga erdiko bi garbialdi baino».

Beste alde batetik, etxea ondo isolatzeko garrantzitsua dela dio EKAK. «Komenigarria da leihoetan bi kristal jartzea, beroa alferrik ez galtzeko. Horretarako,

junturak erabil daitezke». Halaber, «pertsiak eta gortinek ere beroa gordetzen» laguntzen dute, «eta hormak, sabaia eta zoruak isolatzeko hainbat material erabil daitezke; hala nola artile minerala, beirazuntza eta kortxoa».

Berokuntzari dagokionez, Euskal Herriko Kontsumitzaileen Antolaketa dio termostatoa izatea lagungarri dela. Horrez gain, gogorarazi du hotz denean etxea aireztatzeko leihoak hamar minutuz zabalik izatea nahikoa dela, eta baita berogailua piztuta dagoenean leihorik ez irekitzeko gomendatu ere. Etxean berokuntza zentrala daukatenen kasuan, nork bere faktura ordaintzeko eska daiteke. «Horrela, besteek xahutzen dutena ez duzu zuk ordaindu beharrik izango».

Azkenik, garestiagoak diren arren, kontsumo txikiko bonbillen abantailak ere aipatu ditu EKAK: «Luzaroago irauten dute, eta elektrizitate gutxi gastatzen dute». Gainera, «karbono dioxido erradiazio gutxi igortzen dute», eta, beraz, poltsikoari ez ezik, ingurumenari ere mesede egingo diogu.

Egungo energia eredua ezbaian

Aholkuez harago, gero eta gehiago dira energia ereduaren inguruko hausnarketa egin behar dela deritzotenak. Energia berriztagarrien aldeko apustua indarra hartzen ari da azken urteetan. Esaterako,

Eusko Jaurlaritzak 2025. urtera arteko energia estrategian ezarri du urte horretan Araban, Bizkaian eta Gipuzkoan kontsumituko den energiaren % 20k iturri berriztagarriak izango dituela.

Bide horretan, kontsumitzaileek badi-tuzte zenbait alternatiba. 2012an sortutako GoiEner kooperatibak «hiritarrek oinarritzko ondasun horrekiko kontrola berreskuratzea» dauka helburu, «honen garrantziaz jabetzea, energiaren kontsumo arduratsu eta iraunkorra bultzatuz». GoiEnerren iritziz, «energia, batik bat elektrikoa, egungo gizarteetako oinarritzko ondasun bilakatu da, ura edo elikagaiak bezain beharrezkoa». Hori horrela, subiranotasun energetikoa berreskuratu nahi du GoiEnerrek, «egun sektore elektrikoan liberalizatuta dauden esparruetan sartuz: merkaturatzea (energia erosketa) eta sorkuntza».

Goieki Goierriko Garapen Agentziaren Ideia Berrien sariaren laguntzarekin sortu zen GoiEner. 32 bazkide sustatzailerekin eman zituen lehen urratsak, eta gaur egun 4.100 bazkide inguru ditu; % 98 Euskal Herrikoak. Kooperatibako kide Alex Lopezen esanetan, «egungo eredu energetikoaren aldaketa bat bultzatzeko, eta, aldi berean, ingurumena babesteko eta bertoko ekonomia indartzeko sortu zen» GoiEner. Proiektua aurrera eramateko «modurik demokratikoen» dela sinetsita sortu zuten kooperatiba gisa: «Bazkide bat, boto bat». Modu horretan, GoiEner «beti herritarren esku» egongo dela dio Lopezek. Aipagarria da, bestetik, jaio zenez geroztik kooperatibak zortzi lanpostu sortu dituela.

Eskaintzen dituen zerbitzuei dagokienez, bazkideei % 100 berriztagarria den elektrizitatea saltzen die GoiEnerrek. Lopezek azaldu duenez, «beraien argindarra- ren faktura kooperatibarekin kontratatu dezakete» bazkideek, «eta, gainera, jatorriaren ziurtagiria du energia horrek». Halaber, sortu berri duten sorkuntzarako kooperatibaren bidez, «laster proiektu

GoiEner kooperatibako bazkide kolaboratzaileetako bat da Eako Udala. Haren laguntzarekin, eguzki energian oinarritutako proiektu pilotu bat jarriko dute martxan Ean. Iratxe Arriola da Bizkaiko herri horretako alkatea.

Noiztik da Eako Udala GoiEner kooperatibako bazkide kolaboratzailea? Nola izan zenuten kooperatibaren berri?
Orain dela pare bat urtetik gara bazkide. Mintegi batean izan genuen haren berri, Donostian, eta urtebete beranduago kooperatibarekin harremanetan hasi ginen.

Zergatik erabaki zuen udalak bazkide kolaboratzaile izatea? Zertan datza, zehazki, bazkide kolaboratzaile izatea?
Bazkide kolaboratzaile izatea GoiEner kooperatibaren aldeko apustua egitea da. Zergatik erabaki genuen bazkide kolaboratzaile izatea? Irabazi asmorik gabeko kooperatiba energetiko

bat delako, Euskal Herri mailakoa delako, energia berriztagarriak erabiltzen dituelako eta oligopolio elektrikoei aurre egiteko pauso bat delako.

Kide izateak zertan eragingo die herriari eta herritarrei? Zeintzuk dira abantailak?

Gu, momentuz, kide kolaboratzaileak gara, eta udala energia puntu bitan bakarrik da momentuz kide kontsumitzailea. Abantailak zeintzuk diren? Batetik, ordaintzen dugun energia berriztagarria dela ziurtatzen dugu, eta, beraz, proiektu berriztagarrien alde egitea suposatzen du. Bestetik, merkeagoa delako.

Proiektu fotovoltaiko bat daukazue esku artean? Zertan datza? Zein da helburua?

Proiektu horrek bi fase eduki ditu. Lehenengo fasea Eskolondo herri etxearen berogailura zuzendutakoa izan da; autokontsumorako, alegia. Bigarren fasea ez da autokontsumorako, baizik eta sarera botatzeko energia sortzea. Horretarako, GoiEnerrekin harremanetan jarri ginen, *poola* baino prezio hobea lortzeko eta errentagarritasuna hobetzeko; izan ere, egungo Espainiako Gobernuak diruz zigortzen ditu horrelako proiektuak.

Hitzaldiak ere antolatu dituzue GoiEnerren berri emateko. Zer nolako harrera izan dute herritarren artean? Zer iritzi daukate eatarrek?
Bai. Bilera bat egin genuen eta 30 pertsona etorri ziren. Harrera oso ona

izan zen, baina pauso bat dago entzutetik bazkide kontsumitzaile izatera.

Herritarren batek kooperatibako bazkide izatea erabaki duen ba al dakizu?

Bai, bazkide kolaboratzaile zein bazkide kontsumitzaile egin dira herritar batzuk.

Eredu energetiko berri baten aldeko apustua udal guztiek egin beharko luketela uste al duzu?
Bai, horretan gabilta. Gutxienez, dauzkagun baliabideak erabili beharko genituzke, eta ahal den neurrian buruaskiak izan; ez huts-hutsean enpresa handi baten esku geratu. Gainera, epe laburrean errentagarria izan behar du.

berriztagarrietan ere inbertitu ahal izan-
go dute» bazkideek.

Alex Lopezek azaldu du GoiEnerrek eskaintzen dituen abantaila nagusiak «etikoak» direla. «Salneurriak gure web-gunean daude, eta hiruhilabetero errebisatzen ditugu. Merkatuan dauden beste hainbat merkaturatzailereren antzeko salneurriak ditugu; beraz, ez da prezio kontua. Protesta hutsaz harago, GoiEner herritarren esku dagoen tresna bat da. Modu aktibo batean parte hartzen duzu eredu energetikoaren eraldaketan, zure fakturarekin jadanik eredia berriztagarrietara aldatzeko bultzada ematen ari baitzara». GoiEnerrek, «gertutasuna, konfiantza eta gardentasuna eskaintzeaz gain, zure dirua zertan erabiliko den erabakitzeko aukera ere ematen» dizula esan du. Halaber, Euskal Herrian lanpostuak sortzeko lagungarria dela dio. Aholkularitza ere egiten du kooperatibak, norbait bere kontsumoa aztertu nahi izanez gero, «eta ikusi ea nola aurreztu dezakezun».

Eskaintzen duen energia merkaturan erosten du GoiEnerrek, «gainerako merkaturatzaile guztiek bezala», baina «soilik jatorri berriztagarria duen energia» erosten du. «Sorkuntza proiektu propioekin hasten garenean, horietatik hartuko dugu sortzen den guztia, eta falta dena merkaturatik». Epe labur-ertainean sorkuntza proiektuetan inbertitzea da helburu nagusienetako bat, eta epe luzera, berriz, GoiEnerren jabetzakoak diren proiektuen bidez, bere «bazkideen elektrizitate eskaera % 100 asetzea, baina orain dugun kontsumoa ahalik eta gehien jaitsita».

Energia berriztagarrien aldeko apustu garbia egiten du kooperatibak. Izan ere, «erregai fosil eta nuklearretik lortutako energiarekin alderatuz, ingurumenean duten inpaktu txikiagoaz aparte, eragirik nabarmenena sortzen duten energiarekiko burujabetasuna da». Lopezen hitzetan, «gaur egun erregai fosil eta

nuklearrekiko dugun dependentzia itzelak oso urruti dauden herrialdeen menpe uzten gaituzte. Berriztagarrien bidez, menpekotasun hori asko gutxitzen dugu; eta, aldi berean, kontsumo arduratsuago batetara bultzatuko gaitu, berriztagarriek ere mugak baitituzte. Autokontsumoa izango da horren adibide garbiena, behar den bezala arautzen denean».

4.000 bazkideko muga gaindituta, hileroko bazkide berriak lortzen darrai GoiEnerrek. Euskal Herriko herrietan hitzaldiak ematen ari diren 100 boluntario ere baditu, eta kooperatibaren nahiz faktura elektrikoaren inguruko argibideak ematen dituzte han eta hemen. Dena den, kooperatibaren berri izateko nahiz bazkide egiteko www.goiener.com webgunea jo dezakete norbanakoek, enpresek edota bestelako elkarte eta kooperatibek. Lopezek gogora ekarri duenez, «betebehar bakarra hau da: 100 euro jartzea behin, kooperatibaren kapital sozialerako. Banku bidez egin daiteke, eta, handik aurrera, bazkideari bere zenbakia emango zaio, eta kooperatibaren albisteak jasoko ditu. Bazkideak eskubidea du urteko Batzar Orokorrera joateko eta antolatzen diren ekintza guztietan parte hartzeko».

Txikitik eragiten

Som Energia kooperatibak ere iturri berriztagarrietatik datorren energiarekin egiten du lan; hain zuzen, ekoizten eta komertzializatzen. 24.000tik gora bazkide ditu, eta 32.500 kontratu baino gehiago. Kooperatiba horren bitartez, txikitik ere eragin daitekeela erakusten hasi da Gernika-Lumoko Astra kulturarako fabrika soziala, 2015eko azaroaz geroztik martxan baitu kontsumo propioarako energia sortzeko instalazioa.

2013an bisitatu zuen Som Energiak lehenengoz Gernika-Lumoko Astra, eta ondorioztatu zuen onena sarera isuririk izango ez zukeen autokontsumorako instalakuntza fotovoltaiako bat jartzea

zela. Gure helburuak lortzeko «Energia berriztagarria sortzeko eta Astra barrura injeztatuko zukeen instalakuntza bat jartzea zen genuen modurik onena, energia kontsumitzen duten gailu guztiek bertatik edanez». Sarera isuririk ez egi-teari garrantzitsua zeritzon kooperatibak, batik bat, etorkizunean gerta zitezkeen araudi aldaketen ondorioak saihesteko. Horretarako, baina, ezinbestekoa zen instalakuntza fotovoltaiakoaren produkzioa kontsumoa baino handiagoa izatea.

Gernika-Lumoko kulturarako fabrika sozialeko kontsumoak aztertu ondoren, Astrak kontratatuta zeukan prezio energetikoak ikuskatu zituen Som Energiak, eta hark eskainitakoa baino garestiago ordaintzen zuela egiaztatu. Horrenbestez, tarifa aldaketa eginez gero eta potentzia murriztuz, ikusi zuen instalakuntza jartzeko egin beharreko inbertsioa urtebeteko epean amortizatuko zukeela, eta, gainera, urtean 150 euro aurrezteko aukera eman. Hala, Gernika-Lumoko Udalari eta Udalbiltzari proiektua aurkeztu, eta udalaren partida baten bidez, iazko azarotik energia ekoizten ari da Astra.

Edonola ere, bidea ez da erraza izan, Espainiako estatuan indarrean den legediak oztopoak jartzen baititu erraztasunak eman beharrean. Hori dela eta, energia berriztagarrien «kriminalizazioa eta jazarpena» kritikatu ditu Som Energiak, eta, oztopoak oztopo, gogora ekarri du egon badagoela pixkanaka sektore energetikoa demokratizatzen joateko ahalmena, «kudeaketa pertsonen esku utziz eta pertsonen beharrak lehenetsiz enpresa gutxi batzuen irabazi gosearen aurrean». Dioenez, «Astrarako diseinutako instalakuntzaren helburua ez da kasu isolatu bat izatea, baizik eta eredu bat jartzea: tanta bat izatea, apurka-apurka, beste batzuei batuz, aldaketarako erreka sortzeko». ■

Zelan gainditu berrien eta zaharren arteko dikotomia?

TXERRA RODRIGUEZ

HIZKUNTZA AHOIKULARIA (EMUN)

Euskaltasunaren itsasoan gutasun guztiak baliotzea beharrezkoa dugu; euskaldun izatearen modu anitzak jarri behar ditugu komunitatearen alde. Zentzu horretan, ez dirudi euskaldun berri eta euskaldun zahar kategoriak mantendu behar ditugunik. Alboratu beharko genituzkeela iruditzen zait (barka biezat Jone Goirigolzarrik lehen lerroetan egin diodan lapurreta).

Batetik, ematen du euskaldun berri kategoriak ez duela laguntzen hiztun berrien legimitatean, benetako hiztun sentitzean, alegia. Eta ez diot nik. Nazioarteko zenbait unibertsitate ikerlari (gurean ere batzuk) aztertzen ari dira hiztun berrien legimitatea. Eta, ondorioen artean, euskaldun berri kategoriaren desgokitasuna aipatzen dute.

Bestetik, bi horiek kontzeptu estatikoak dira. Hiztunaren eta hizkuntzaren arteko harremana ez dago berez ezaririk, egunero eratu, berrerratu edo baztertu egin dezake hiztunak. Izan ere, Paula Kasaresek dioen moduan, «Ama edo lehen hizkuntza izateak ez dakar *per se* mintzaira hori hiztunaren bizitzan nagusia izatea, ez ohikoena edo usuena, ez eta maiteena edo nahiena ere edo hiztunak seme-alabekin solasteko hautatuko lukeena izatea».

Hori dela eta, azken aldion, kontzeptu berri batzuk entzun ditut nolabait kategoria bi horiek gainditzeko modua bilatzen dutenak: *bidelaria*, *bidelaguna*, *euskaldun 2.0* eta *transeuskalduna*.

Goazen pausoz pauso. *Bidelaria* eta *bidelaguna* berbalagunen mugimenduaren abaroan sortutako berbak dira. Bidelaria litzateke euskara ikasten edo euskara

hobetzeko beharra duen pertsona (Eustat-ek erabiltzen duen terminologian gutxi gorabehera *ia-euskaldun* deitzen dena eta Eusko Jaurlaritzak bere mapa sozio-linguistikotako euskaldun-hartzailearen parekoa). Bidelaguna, ordea, euskaraz ondo edo txukun jarduten duen pertsona da, bidelari bati laguntzen diona bere euskara hobetzeko ibilbidean. Esan bezala, termino biak berbalagun (mintzlagun, solaskide edo mintzakide) mugimenduan sortu dira eta, gainera, batetik bestera salto egiteko aukera ematen dute (badira bidelari hasi direnak eta, gaur egun, bidelagun bihurtu direnak).

Bigarrenik, *euskaldun 2.0* kontzeptua dugu. Nik Maisha MC musikari barakaldarrari entzun diot. Haren ustez, badira ez zahar ez berri moduan kalifikatu daitezkeen euskaldunak. Txikitatik harremana izan dute euskararekin, baina akaso ez behar beste familian, euskaldun zahar kontsideratzeko. Eta berak euskaldun 2.0 kontzeptua proposatzen du horretarako.

Gure komunitate linguistikoa nahasketak gero eta ohikoagoak dira. Etxean jaso ez duen baina txikitatik euskararekin harremana izan duen gero eta euskaldun gehiago dago. Euskalkidun ez den gero eta euskaldun gehiago, nahi bada. Gainera, horietako askok seme-alabak dituzte (edo izango dituzte) eta datuek erakusten dute euskaldun horiek ere etxean euskara transmititzen ari direla. Berri eta zahar kategoria zurrun horiek ez dute balio euskaldun horien nolokotasuna adierazteko. Eta etorkizunean are gutxiago, nire ustez. Ondo etorria, beraz, 2.0 kontzeptua.

Transeuskalduna terminoa, azkenik, Lutxo Egiak sortu du, asmatu du. Beraren berbetan, euskalduna euskaraz dakiena baino, euskara erabiltzen duena da. Hau da, euskalduna ez da berez sortzen: egiten da, eraikitzen da, eta eraikitzeke ezinbestekoa da erabilera. Erabiliaren erabiliaz eraikitzen da euskalduntasuna, haren ustez.

Ondorioz, euskaldunok transitoan gaude hainbat herri eta hiritan, euskaratik gaztelaniara (edo frantsesera) eta alderantziz, etengabe, lotu barik. Gure garunetan deriba etengabea dabil batetik bestera. Ezinezkoa da 24 orduz euskaraz jardutea hainbat lekutan eta, ondorioz, euskaldunok behartuta gaude hizkuntza batetik bestera salto egitera. Beraz, euskalduna bada egiten duena eta zenbait lekutan egiteko zailtasunak baditugu, horiek *trans* izango gara.

Era berean, ni Lutxoren kontzeptuari trans berbaren beste adiera bat gehitzera ausartuko nintzateke: trans horrek ere *transformare* aditzarekin lotura du, eraldaketarekin, hain zuzen ere. Izan ere, transitoan gauden euskaldun askok nahiko genuke transito horietako asko (batzuk bederen) ez egitea; nahiko genuke gure praktikarekin ahal den heinean gure ingurunea eraldatzea. Baina horiek nire gogoetak baino ez dira. Transeuskaldun izatea beste gauza bat da terminoa sortu duen pertsonarentzat.

Ez dut uste kontzeptu berri horiek erabat baztertuko dituztenik zahar eta berrien kategoriak. Agian, dena errazagoa da. Agian, bakarrik aldarrikatu beharko genuke, ozen eta harro, denok euskaldunak garela, etiketa barik, adjektibo barik. Agian. ■

Ariketak⁹²

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

I. «EZEN zenbait esaldi motatan» artikuluan azaltzen denari jarraiki, berriro itzazu esaldi hauek ezen lotura-hitza erabiliz.

1. Lege autonomikoen eta estatuko legeen arteko aldea eskumen printzipioan oinarritzen da, eta ez hierarkia printzipioan.

2. Botere publikoak ez du monopoliozko zerbitzua eskaini behar; izan ere, enpresaburu pribatuen esku-hartzea ahalbidetu daiteke zerbitzuaren izaeraren arabera.

3. Hain da hori horrela, Jaurlaritza eta euskararen kasua izan dela lehena gisa honetako ikerketa burutzen NPLD sarean batzen diren hizkuntzen artean.

4. Idazki honen bitartez, Janire Naukas Perezi jakinarazten zaio aipatu hasiera-ebazpena eman dela 2016ko urtarrilaren 12an, Etxebizitzako Plangintzaren eta Prozesu Eragileen zuzendariaren eskutik.

5. Beraz, interes publikoarena kontzeptu dinamikoa da, kontzeptu estatiko, zurrun eta mugiezina baino.

6. Era berean, ohartarazi egingo zaio, epe hori igaro eta zuzenketa egin ez bada, eskabidean atzera egiten duela ulertuko dela, aurrez jakinaraziko zaion ebazpen baten bidez, edo dagokion izapidea egiteko eskubidea galduko duela.

7. Hain da agerikoa trafikoak arazo honekin duen zerikusia, xedatu diren jarduketara garrantzitsuenek auto eta kamioien zarata murriztea dutela helburu.

IVAP
HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Ariketak 92

8. Alde horretatik esan beharra dago, Eusko Jaurlaritzako Biodibertsitate Zuzendaritzaren babesari esker, Eraztunketa Bulegoak zerbitzu arin eta eraginkorra eskaini duela.

2. Bete esaldiak aukeran dituzun hitzekin:

ardazu

auzia

jazarpen

ahalduntzea

ausazko

lanabes

txertatu

hautua

garatu

irisgarritasuna

1. A-8ko bidesariaren _____ konpontzeko, mobilizazioak egingo dituztela iragarri du sortu berri den plataformak.
2. Udalak bere eginbeharretan _____ ditu auzotarrek egindako eskaerak, eta jada hasi da eskaerei erantzuten.
3. Euskaraz bizitzeko _____ egin duten herritarrentzako telefonorako aplikazio praktiko eta azkarra aurkeztu dute gaur Donostian.
4. Alzheimerren diagnostiko goiztiarra egiteko sistema informatikoa _____ dute.
5. *Euskal ohiturak* piezaren inguruan _____ dute Bilboko Arte Ederren Museoan antolatu duten bilduma.
6. Emakunderen lehentasunetako bat da emakumeen parte hartze politikoa eta _____ sustatzea.
7. Web _____ erabiltzaile orori webgune baterako sarbidea ahalbidetzean datza, ezgaitasunen bat dutenei bereziki.
8. Udalaren funtzioetarikoa bat herritarrei gauzak ahalik eta errazen jartzea da, eta, horretarako, webgune on bat _____ proposa izan daiteke.
9. Izena emateko prozesua bukatu, eta izena aurretiaz eman dutenen zerrenda argitaratu ondoren, hitzorduak esleitzeko _____ prozesua bideratuko da.
10. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak argitaratu du eskola _____ kasuetan ikastetxeetan jarduteko gida.

3. Aukeratu hitz hauen antonimoak:

aniztasun	1.	a.	antzutu
ernaldu	2.	b.	sinpletasun
murriztu	3.	c.	luzatu
xahutu	4.	d.	mendekotasun
burujabetasun	5.	e.	aurreztu

4. Aukeratu esaldi egokia Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batua* kontuan hartuz:

- a) Zerbikalgia kronikoa prebenitzeko, lepoaren anatomia egokitzen den **aburdiko** batekin lo egitea da har daitekeen neurrietako bat.
 - b) Zerbikalgia kronikoa prebenitzeko, lepoaren anatomia egokitzen den **burko** batekin lo egitea da har daitekeen neurrietako bat.
- a) Proiektu horretako kideek herri kantuak **adaptatu** eta gaurkotu egiten dituzte; haurren pentsatuz eta gurasoak erakartzeko asmoz, batez ere.
 - b) Proiektu horretako kideek herri kantuak **moldatau** eta gaurkotu egiten dituzte; haurren pentsatuz eta gurasoak erakartzeko asmoz, batez ere.
- a) Agintariak adierazi duenez, hainbat herritan jarritako bide **adierazgailuak** kendu egingo dira.
 - b) Agintariak adierazi duenez, hainbat herritan jarritako bide **seinaleak** kendu egingo dira.
- a) Kolonbian, gerrillariak **aditzera eman** dute borrokan jarraituko dutela eta ez dituztela ekintza armatuak baztertuko.
 - b) Kolonbian, gerrillariak **adieraztera eman** dute borrokan jarraituko dutela eta ez dituztela ekintza armatuak baztertuko.
- a) Berrogei urteko gizon bat atxilotu dute Hernanin, **adingabe** bati sexu abusua egitea egotzita.
 - b) Berrogei urteko gizon bat atxilotu dute Hernanin, **adin txikiko** bati sexu abusua egitea egotzita.
- a) **Administradore** lanetarako, barne eta kanpo komunikazioa bideratzeko gaitasuna duen pertsona bat kontratatu nahi du udalak.
 - b) **Administratzaile** lanetarako, barne eta kanpo komunikazioa bideratzeko gaitasuna duen pertsona bat kontratatu nahi du udalak.
- a) Euskara transmititzeko kanpaina abian jarri dutenez, sei urte arteko haurren gurasoei hainbat opari egingo dizkiete: eskuorri bat, **adurreta** bat, askari poltsa bat, liburuxka bat eta CD bat.
 - b) Euskara transmititzeko kanpaina abian jarri dutenez, sei urte arteko haurren gurasoei hainbat opari egingo dizkiete: eskuorri bat, **adur zapi** bat, askari poltsa bat, liburuxka bat eta CD bat.

- I. 1. Lege autonomikoen eta estatuko legeen arteko aldea eskumen printzipioan oinarritzen da, **ezen ez** hierarkia printzipioan.
 2. Botere publikoak ez du monopoliozko zerbitzua eskaini behar **ezen** enpresaburu pribatuen esku-hartzea ahalbidetu **baitaiteke/daiteke** zerbitzuaren izaeraren arabera.
 3. Hain da hori horrela, **ezen** Jaurlaritza eta euskararen kasua izan **baita/den/da** lehena gisa honetako ikerketa burutzen NPLD sarean batzen diren hizkuntzen artean.
 4. Idazki honen bitartez, Janire Naukas Perezi jakinarazten zaio **ezen**, aipatu hasiera-ebazpena eman dela 2016ko urtarrilaren 12an, Etxebizitzako Plangintzaren eta Prozesu Eragileen zuzendariaren eskutik.
 5. Beraz, interes publikoarena kontzeptu dinamikoa da, **ezen ez** kontzeptu estatiko, zurrin eta mugiezina.
 6. Era berean, ohartarazi egingo zaio **ezen**, epe hori igaro eta zuzenketarik egin ez bada, eskabidean atzera egiten duela ulertuko dela, aurrez jakinaraziko zaion ebazpen baten bidez.
 7. Hain da agerikoa trafikoak arazo honekin duen zerikusia, **ezen** xedatu diren jarduketa garrantzitsuenek auto eta kamioien zarata murriztea **baitute/duten/dute** helburu.
 8. Alde horretatik esan beharra dago, **ezen**, Eusko Jaurlaritzako Biodibertsitate Zuzendaritzaren babesari esker, Eraztunketa Bulegoak zerbitzu arin eta eraginkorra eskaini duela.
2. 1. A-8ko bidesariaren **auzia** konpontzeko, mobilizazioak egingo dituztela iragarri du sortu berri den plataformak.
 2. Udalak bere eginbeharretan **txertatu** ditu auzotarrek egindako eskaerak eta jada hasi da eskaerei erantzuten.
 3. Euskaraz bizitzeko **hautua** egin duten herritarrentzako telefonorako aplikazio praktikoa eta azkarra aurkeztu dute gaur Donostian.
 4. Alzheimerren diagnostiko goiztiarra egiteko sistema informatikoa **garatu** dute.
 5. *Euskal ohiturak* piezaren inguruan **ardaztu** dute Bilboko Arte Ederren Museoan antolatutako bilduma.
 6. Emakunderen lehenasunetako bat da emakumeen parte hartze politikoa eta **ahalduntzea** sustatzea.
 7. Web **irisgarritasuna** erabiltzaile orori webgune baterako sarbidea ahalbidetuz datza, ezgaitasunen bat dutenei bereziki.
 8. Udalaren funtzioetarik bat herritarrei gauzak ahalik eta erraz jartzea da, eta, horretarako, webgune on bat **lanabes** proposa izan daiteke.
 9. Izena emateko prozesua bukatu, eta izena aurretiaz eman dutenen zerrenda argitaratu ondoren, hitzorduak esleitzeko **ausazko** prozesua bideratuko da.
 10. Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailak argitaratu du eskola **jazarpen** kasuetan ikastetxeetan jarduteko gida.

3.

aniztasun	1.	b.	sinpletasun
ernaldu	2.	a.	antzutu
murriztu	3.	c.	luzatu
xahutu	4.	e.	aurreztu
burujabetasun	5.	d.	mendekotasun

4. 1. b 5. a
2. b 6. b
3. b 7. b
4. a

IVAP

HERRI ARDURALARITZAREN
EUSKAL ERAKUNDEA

Elkarlanean Alzheimerrari aurre eginez

MAITE ORUE

KAZETARIA

Alzhemerra aztertzeke ikerketa abiarazi dute Deban AFAGIk, Osakidetza eta CITA-Alzheimer fundazioak, Debako Udalaren laguntzarekin. Batetik, ikerketa horrek gaixoen egoera soziologikoa aztertzea du helburu. Bestetik, Debako 60 urtetik gorako pertsonetan narriadura kognitibo arina, edozein motatako demenzia eta alzhemerraren prebalentzia ezagutzea ere badu xede. Gainera, gaixotasunaren fase goiztiarren –dementzia-aurrekoa eta klinika-aurrekoa– prebalentzia ere ezagutu nahi da ikerketaren bitartez.

CITA-Alzheimer fundazioko kidea eta medikua da Ane Iriondo. Programan lanean ari da, eta, azaldu duenez, gaixotasunaren diagnostiko goiztiarrari lagunduko lioke ikerketak: «Gaixotasunaren fase goiztiarretan lanean gabiltzan heinean, gaixotasunari aurre hartzeko beharrezkoak diren neurriak aztertuko ditugu. Gaixoak demenziaren aurreko fasean diagnostikatu ditzakegu, eta hau oso garrantzitsua da; izan ere, narriadura kognitibo arinak ez dauka tratamendurik lehenengo sintomak ageri direnean,

baina alzhemerraren ondorioz izandako narriadura kognitibo arina tratatzea posiblea izango litzateke gaur egungo farmako batzuekin». Horrela, dio Iriondok, demenziaren sorrera atzeratzen saiatuko liratekeela eta, hori lortuz gero, metatze-efektuaren ondorioz, bi edo hiru hamarkadetan gaixo kopurua modu esanguratsuan murriztuko litzatekeela.

Herritarrei informazioa eman zieten lehenbizi, eta pauso hori garrantzitsutzat jo du Iriondok: «Alde batetik, Alzhemerraren eta proiektuaren inguruko hitzaldiak antolatu ditugu. Bestalde, udalak eskutitz bat bidali die parte hartu zezaketen herritar guztiei, eta informazio bulego bat ere zabaldu dugu jendea bertatik pasa eta informazioa jaso dezan. Informazioa ematerakoan, Debako boluntarioek ere lan bikaina egin dute». Behin denak informatuta, deiak egiten hasi ziren, proiektuko lehenengo aukeraketa fasera etortzeko txanda emanez. Abenduan hasi ziren, eta orain ere lan horretan dabilzala esan du CITA-Alzheimer fundazioko kideak. «Aukeraketa fasea burutu dutenak eta proiektuan jarraitzeko aukeratuak izan direnak Debako Osasun Zentrora joaten dira lehenbizi, eta, ondoren, CITA-Alzheimer fundaziora bideratzen ditugu» –azaldu du–. «Hartara, fase bat hasteko ez da itxaroten aurrekoa bukatu arte, lotuta doaz».

60 URTETIK GORAKO BOLUNTARIOAK

Proiektuan parte hartzeko 60 urtetik gora izan behar dute herritarrek, eta Deban erroldatuta egon behar dute. Iriondoren esanetan, gutxi gorabehera bi baldintza horiek betetzen dituzten 1.500 pertso-

na daude Gipuzkoako herri horretan. Azaldu du herritarren erantzuna hasiera batean aurreikusitakoa dela. Dena den, aukeraketa fasean ahalik eta pertsona gehienek parte hartzea dute helburu. «Egia esateko, herria oso sentsibilizatua dago proiektuarekin; gainera, zenbat eta jende gehiagok parte hartu aukeraketa fasean, datu gehiago izango ditugu, eta ikerketaren emaitza hobea izango da», dio.

Proiektuak bi fase ditu: aukeraketa fasea eta diagnostikoa. Lehenengoan 60 urtetik gorako herritarrak elkarriketatzen dituzte. Pisatu, neurtu eta tentsioa ere neurtzen diete, eta bi memoria test labur egin behar izaten dituzte. Fase hori egiten dutenen artean ausazko aukeraketa bat egiten dute, hurrengo fasean zeintzuk izango diren erabakitzeko.

Bigarren fase horretarako aukeratuak direnek Debako Osasun Zentrora joan behar dute. Datuak batu, odol analisisia egin eta oroimenarekin lotutako beste bi galdetegi bete. Osteon, Donostiara bideratzen dituzte, CITA-Alzheimer fundazioaren egoitzara. Han, lehenengo bisitan, neurologo eta neuropsikologoak hartzen dituzte erresonantzia magnetikoa egiteko. Gero, elkarriketa bat izaten dute FAGI Fundazioko kideekin.

Bigarren bisita bat ere egin behar izaten dute herritar boluntarioek CITA-Alzheimer fundaziora. Horretan, puntzio lunbarra egiten die erizainak, eta emaitzen berri ematen die neurologoak.

Deban kokatu dute ikerketa, helburue-tako bat populazio-prebalentzia kalkulatzeko delako, eta Deba herri txikia izanik, pertsona nagusi kopurua maneiagarria delako. ■

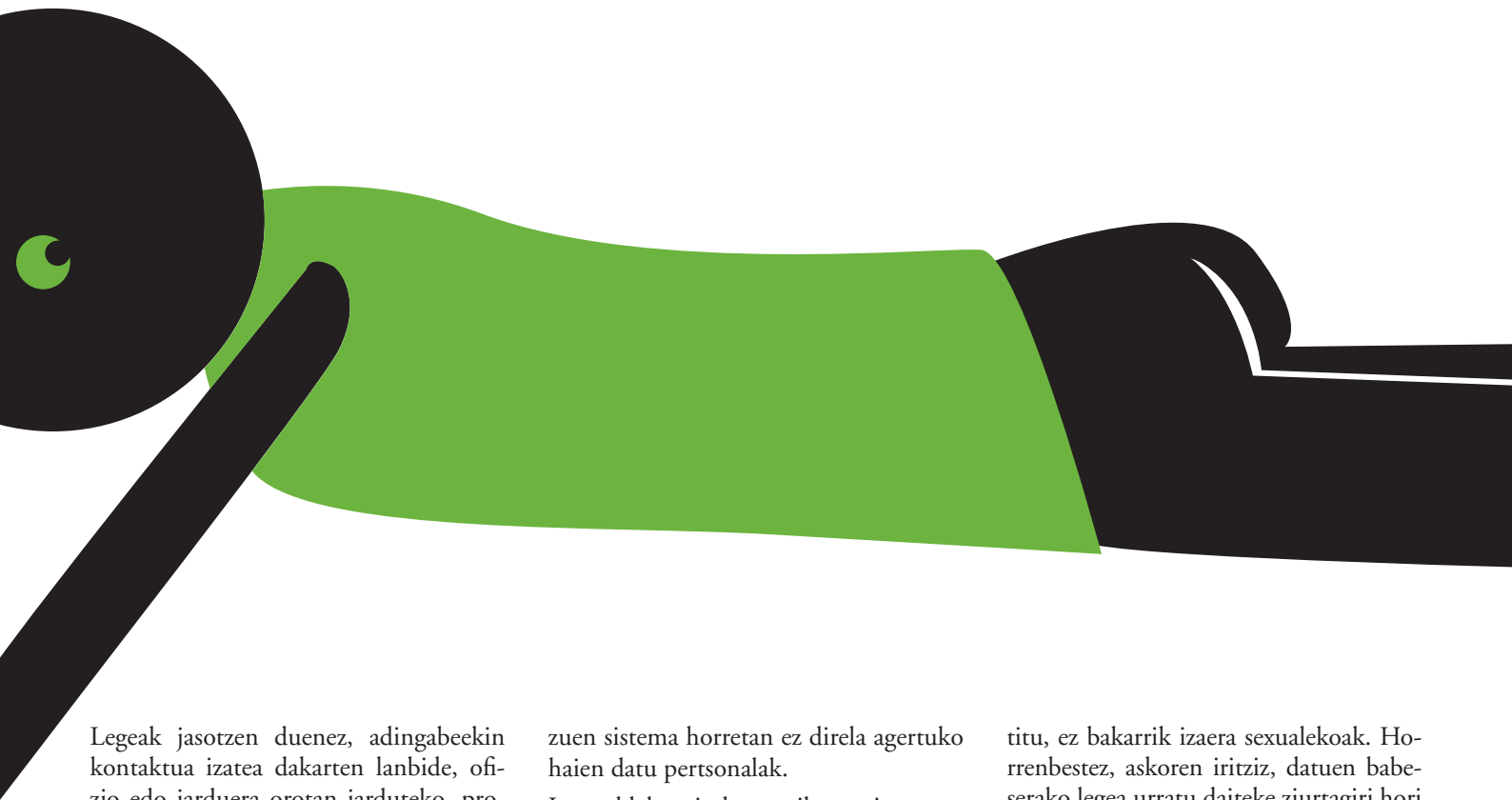
Adingabeen babesas eta eraso sexualen prebentzioa

MAITE ORUE

KAZETARIA

2015eko uztailaren bukaeran, lege-aldaketa bat onartu zuen Espainiako Gobernuak, haur eta nerabeen babesas arautzeko esparruan aldaketa sakona suposatu duena. Hain zuzen ere, uztailaren 28ko 26/2015 Legeak eta uztailaren 22ko 8/2015 Lege Organikoak haur eta nerabeen babes-sistema aldatzeko neurriak ekarri dituzte 2015eko abuztuaren 18an indarrean jarri zirenez geroztik. Labur esanda, haurrei eta nerabeei estatu osoan babes egoki eta uniforme bermatzea du aldaketak helburu, eta, besteren artean, adingabeak izaera sexualeko erasoengandik eta pederastiatik babesteko neurriak ezartzen ditu.

Legeak jasotzen duenez, adingabeekin kontaktua izatea dakarten lanbide, ofizio edo jarduera orotan jarduteko, profesionalak edo boluntarioak egiaztatu egin beharko du ez dela zigortua izan askatasun sexualaren aurkako delituren bategatik; hau da, hurrekin lan egiteko ezin da delitu sexualik eduki. Horrekin batera, delitu sexualengatik kondenatutakoen datuak jasotzen dituen Delitugile Sexualen Erregistro bat sortzea ere erabaki zuen iaz Espainiako Gobernuak.

Zehatz esateko, datu base horretan sexu delitugileen datuak eta profil genetikoak –DNA– jasotzea erabaki zuen; besteak beste, sexu abusua, erasoak, jazarpenak eta adingabeen usteltzea egin dituztenei. Datuetara joanda, 2015eko abenduan, 43.745 ziren kondenatuta zeuden sexu delitugileak, eta, orduko hartan Rafael Catalá Justizia ministroak azaldu zuenez, «ezaugarri horietako arrazoren bategatik kondenatutako pertsonen hurrekin kontaktua izatea saihestu» nahi du Espainiako Gobernuak. Bestetik, biktimekin «oso arretatsuak» izan direla esan zuen, eta, ildo horretatik, nabarmendu

zuen sistema horretan ez direla agertuko haien datu pertsonalak.

Lege-aldaketa iazko uztailean egin zuten, eta Catalá sei hilabeteko epea ezarri zion Espainiako Gobernuari Sexu Delitugileen Erregistro hori sortzeko. Pixka bat berandutu, eta martxoaren 1ean sartu zen indarrean datu-basea. Justizia ministroak zehaztu zuenez, epaileek, epaitegiek, fiskaltzak, polizia judizialak, adingabeen babesari lotutako entitate publikoek eta atzerriko polizia aginpideek soilik izango dute sarbide zuzena Delitugile Sexualen Erregistrora.

Hezkuntzari eragin zuzena

Esparru askori eragiten die neurriak, baina batez ere hezkuntzaren sektorea ukitzen du zuzen-zuzenean. Gainera, erregistroa sortu gabe zegoela eta, lege-aldaketa egin eta segidan, adingabeekin lan egiten dutenei zigor-aurrekariaren ziurtagiria exijitu diete zenbait lekutan. Horrek hautsak harrotu ditu hainbat sektoretan, zigor-aurrekariaren ziurtagiriak izaera ugariko aurrekariak jasotzen bai-

titu, ez bakarrik izaera sexualekoak. Horrenbestez, askoren iritziz, datuen babesarako legea urratu daiteke ziurtagiri hori eskatzerakoan, eta, gainera, jasotzen dituen datuak ematean kalte egin diezaioke dagokion profesionalari. Izan ere, bizitza osoan zehar egindako delitu-jarduera guztien zerrenda jasotzen du ziurtagiriak, delitu horrek adingabeekin edo izaera sexualeko delituekin inolako zerikusirik izan ez arren.

Clara Campoamor elkartearen aspalde hasi zen aldarrikatzen delitugile sexualen erregistro bat sortzeko beharrezana zegoela, eta Espainiako Gobernuari helarazi zion bere eskaera. Elkarre horretako presidente Blanca Estrella Ruiz Ungok neurriaren inguruko aurrekariak eta bere ikuspuntua azaldu ditu. Haren iritziaz gain, Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza, Hizkuntza Politika eta Kultura Saileko Langileriaren Kudeaketa zuzendariaren, ELAko Irakaskuntza arduradun Xabier Irastorza eta LAB Irakaskuntzako Iker Garin Santamariaren iritziak bildu ditugu ondorengo lerroetan.

BLANCA ESTRELLA RUIZ UNGO

Clara Campoamor elkarteko presidentea

1991. urtean, delitugile sexualen eta pederasten erregistro bat osatzeko proposatu genion Espainiako Gobernuari. Gerora, 1995ean, Zigor Kodeari buruz eztabaidatzen ari zirenean, 69 emendekin aurkeztu genituen; tartean, erregistro hori sortzeari buruzkoa. Gure proposamena zen adingabeekin lan egiten duten guztiei zabaltzea eskaera, ez soilik irakasleei. Azkenean, iaz onartu zuten lege berria. Hori bai, akats bat egon da zenbait kasutan; hain zuzen ere, zigor-aurrekarien ziurtagiria eskatzerakoan.

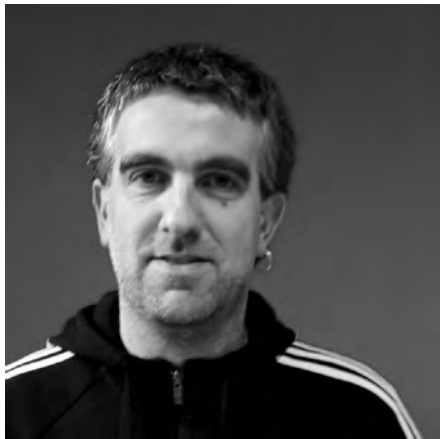
Izan ere, adibide bat jartzearen, zigor-aurrekariak izan ditzake trafiko istripu bat izan duen edonork, edota isun bat ordaindu ez duenak. Pertsona horiek, nola ez, beren pribatutasuna bermatzeko eskubidea izan beharko lukete. Gure ustez, beraz, adingabeekin jarduten dutenek aipatutako erregistroan ez daudela kreditatu behar dute soilik, bestelako zigor-aurrekariak kontuan eduki gabe. Ikastetxe batzuk aurreratu egin dira, eta zigor-aurrekarien historia eskatu dute. Baina martxoaren 1ean sartu da indarrean erregistroa, eta ordutik daukagu erregistratutakoen zerrenda horretan ez dagoela ziurtatzen duen agiria eskatzeko eskubidea eta betebeharra. Hortaz, sortu diren kritikak ulergarriak dira zentzu horretan, baina gauzak nahastearen ondorioa izan da hori guztia.

Zalantzarik gabe, erregistroa beharrezkoa zen, eta gure esperientzia azalduko dut arrazoitzeko. 1991. urtean, zenbait bortxaketa egin zituelako zigortutako gizonen bat baldintzapean geratu zen aske. Beste herri batera joan zen, eta berehala gazteak bortxatzen hasi zen. Valladoliden 54 bortxaketa salatu zituzten, eta 11 Salamancan. Baina ez zegoen salaketa horiek gurutzatzeko modurik. Burgosen neska bat bortxatu eta erail zuen on-

doren, eta gero Valladoliden beste bat. Kasu bi horietan akusazio partikular gisa aurkeztu zen gure elkartea. Sumario biak genituen, eta DNA biak berdinak zirela egiaztatu genuen. Gainera, Valladolideko eta Salamancako bortxaketen kasuak ere bageneramatzen, eta DNAk bat zetozen. Espainiako Justizia ministroarekin izandako elkarrizketa batean adierazi genion hori ezin zitekeela gertatu, eta beharrezkoa zela erregistro bat sortzea. Hartara, erregistroa eginda egonez gero, askoz arinago atzemango zuten gizonezko hura. Horrenbestez, zerrenda hori behar-beharrezkoa dela deritzogu.

Ikastetxeetan jazotzen diren erasoak geratu beharra dago, eta erregistroak erraztasunak emango ditu zentzu horretan. Izan ere, salaketa bat dagoen unean bertan, erasotzailea erregistroan sartuko da, eta balizko beste eraso batzuk saihestuko dira. Halaber, erregistroan egoteak kikildu egin ditzake erasotzaileak.

Aspalditik eskatu izan dugun bezala, lege berriak beste edozein eskubideren aurrean lehenesten ditu haurren eskubideak, eta hori oso garrantzitsua da. Clara Campoamorren esaldi bat ekarri nahiko nuke gogora: «Haurrak dira gaur egungo iturburua, biharko etorkizuna; gu guztion etorkizuna». ●

IKER GARIN SANTAMARIA

LAB Irakaskuntza

Gai honek bestelako trataera, lanketa eta hausnarketa sakonagoak beharko lituzke. Gaiak jendarte osoari eragiten dio, eta irakaskuntzari begirako lanketak arazoaren lanketa partziala ekartzen du. Gai honek, beraz, osotasuneko lanketa beharko luke. Izatez, lehen aipatu bezala, hartu diren erabakiek arazoaren alde partzial bati erreparatzen diote soilik.

Gainera, egokitasunean sartu gabe, ziurtagiri horiek eskatzeak ez du inolako bermerik ematen prebentzioa egiterako orduan. Ikusi besterik ez dago orain arte eman diren kasuetan jazarpena eginikoek aurrekaririk ez zutela.

Administrazioek eta enpresek beren burua zurrizte alderako neurri gisara ikusenezake. Baina non dago benetako prebentzioa horrelakorik ez gertatzeko? Non dago jazarpen honen aurrean prebentzioa era eraginkor batean sustatzeko jendartearen kultura berria?

Gauzak horrela, zaila egiten zaigu eztabaida orokor hau irakaskuntzari soilik begirako ikuspegi murritzarekin lantzea. Argi dago adingabeen babes mailarik altuena bilatu behar dugula, baina, horrekin batera, horrelako egoerak ez gertatzeko prebentzioan asko sakondu beharra dagoela uste dugu. Lege hau ziurtagiri batera mugatzen da soilik. Azken finean, honek guztiak jendarte osoaren inplikazioa beharko luke izan, irakaskuntzaz harago. ●

KONRADO MUGERTZA

Hezkuntza, Hizkuntza Politika eta Kultura
Sailean Langileriaren Kudeaketa zuzendaria

Adingabeen Babeserako Legean ezartzen da adingabeekin kontaktua duten profesionalak delitu sexualik ez izatearen ziurtagiria aurkeztu beharra dutela. Ez gara ari aurrekari penalen ziurtagiriaz. Ezin da halakorik exijitu, legez.

Argi dugu Datuen Babeserako Legea eta indarrean den gainerako araudia betetzen dugula eta beteko dugula. Hala eta guztiz ere, araudi berri baten aurrean gaude, eta horrek zuhurtziaz jokatzera behartzen gaitu.

Irakasleei ahalik eta eragozpen gutxien eragitea da gure asmoa. Horregatik, legeak aurreikusten duen beste aukera bat garatu nahi dugu: irakasleak Adminis-

trazioa baimendu dezake ziurtagiria eska dezan. Beraz, bide honetatik, Administrazioak eskatzen badu ziurtagiria irakaslearen baimenez, honek ez du ezer ordaindu beharrik izango. Eta, esan bezala, neurria adingabeen babeserako izanda, beraiekin kontaktua duten guztiei eragiten die, ez irakasleei bakarrik.

Erasotzaile sexualen erregistroari dago-kionez, kontuan izan behar da zein mota-tako delituez ari garen, eta beti ere adingabeen babeserako ahal ditugun neurri guztiak hartu behar ditugula. Gainera, ezin da ahaztu gizartean gero eta sensibilizazio maila handiagoa dagoela gai honen inguruan, are handiagoa zenbait kasu ezagutu ondoren. Beraz, pentsatzen dugu eraginkorra izan daitekeela, beti ere denon eskubideak bermatuz. ●

XABIER IRASTORZA GARMENDIA

ELAko Irakaskuntza arduraduna

Gaia oso delikatua da. Alde batetik, jendartean, eta baita ikastetxeetan ere, gero eta sarriago salatzen eta argitaratzen den errealitate oso larria daukagu: eraso sexualak eta adingabeei eginiko sexu-gehiegikeriak. Eta, bestetik, horien au-

rrean hartzen ari diren edo hartu nahi diren neurriak eta horien egokitasuna, neurritasuna eta eraginkortasuna.

Argi dago sexu-eraso eta gehiegikeria horien aurka prebentzio, antzemate eta santzio neurriak hartu behar direla bai jendartean eta baita eskoletan ere; baina nik zalantzak ditut hezkuntzan eta beste hainbat tokitan lan egiteko derrigorrez aurrekari penalak aurkeztu behar izatearen neurriak aurrez esandako egokitasun, neurritasun eta eraginkortasunari erantzuten dion. Aurrekari penalen ziurtagiria eskatzeak sexu-gehiegikeriekin zerikusirik izan ez dezaketen eta erabat konfidentzialak diren datu pertsonalak enpresen edo zuzendaritzaren esku uzten ditu. Horrek kalte handia egin diezaioke profesionalari. Gainera, agiri horretan ager daitezkeen hainbat aurrekari testuingurutik atera litezke, eta langileari atzera bueltarik gabeko kalteak ekarri.

Ez naiz gai sentitzen Delitugile Sexualen Erregistroa behar den ala ez baloratzeko,

baina bertan jaso daitekeen informazioaren trataera modu berezian zaindu behar da, eta kontu handiz erabili. Modu orokortu eta bereizi gabeen eskatzea, bertan azaltzen den informazioa bere testuinguruan kokatu gabe erabiltzea edo informazio hori zein erabileretara mugatu behar den ez arautzea edo azaltzen den informazioaren baitan ondorioak ez baloratzeko oso larria gerta daiteke.

Sexu-erasoekin, indarkeriarekin, emakumeen aurkako erasoekin, arrazakeriarekin... arazo larriak ditugu jendartean; kasu gehienetan, sortu dugun jendartereduaren eta zapalkuntzaren egiturazko arazoak direnak. Eta nire irudipena da eredu mantendu eta etengabe sortzen diren arazoei erantzun juridiko eta penalak ematen dizkiegula, arazoaren erroari heldu beharrean. Ez zait iruditzen horrelako neurriak beste eremuetara zabaldu edo orokortu behar direnik, arazoari errotik heldu baizik. ■

Nolako segurtasuna da segurtasun juridikoa?

XABIER ARISTEGIETA OKIÑENA

Segurtasun juridikoaren printzipioa oinarritzkoa da zuzenbide-estatu batean. Espainiako Konstituzioak berak ere baieztatzen du, 9.3 artikuluan, *seguridad jurídica* deritzona bermatzen duela –beste hainbat printzipioren bermea aipatzearekin batera.

EUSKALTERMek *segurtasun juridiko* ordaina ematen dio *seguridad jurídica*ri.

Segurtasun juridiko izendatua agertzen da, halaber, Konstituzioaren euskarazko bi itzulpenetan: bata Euskal Herriko Unibertsitateko lantalde zabal batek eginikoa (2006), eta bestea Euskaltzaindiaren Lege Batzordeak prestatua (eta Deustuko Unibertsitateak 2004an argitaratua).

Lerro hauen bidez, alabaina, gogoeta bat proposatu nahi nuke itzulpen-erabaki horren egokitasunari buruz.

Ildo horretan, euskaraz orain arte *segurtasun juridiko* deitzen ari gatzazkion printzipioaren edukiari erreparatzea da egin beharreko lehen urratsa.

*Diccionario Espasa jurídico*¹ delakoak honako aipuak jasotzen ditu:

Seguridad jurídica. Cualidad del ordenamiento que produce certeza y confianza en el ciudadano sobre lo que es Derecho en cada momento y sobre lo que previsiblemente lo será en el futuro (SAINZ MORENO). La seguridad jurídica «establece ese clima cívico de confianza en el orden jurídico, fundada en pautas razonables de previsibilidad, que es presupuesto y función de los Estados de Derecho (PÉREZ LUÑO).(…)»

Frantsesez *sécurité juridique* deitzen diote. Alemanez, *Rechtssicherheit*. Izendapen horiek, *seguridad jurídica* gaztelaniazkoak bezala, lausoak izatearen desabantaila daukate, ez baita argi geratzen zer-nolako segurtasuna den hori: arrisku baten aurrean babestuta egotearen ondoriozkoa ala zalantzarik ez eragitetik datorrena.

Euskarazko *segurtasun juridiko* izendapena irakurtzen duenak ere zilegi du galdetzea zer eskaintzen dion segurtasun juridikoak herritarrari: nolabaiteko arriskuren batean zuzenbideak ematen dion babesa al da? Ala herritarrari lausotasun juridikorik gabeko sistema bat eskaintzen zaiola esan nahi du?

Ingelesak eta italierak zehazkiago ematen dute kontzeptuaren edukiaren berri, *legal certainty* eta *certezza del diritto* espresioen bitartez.

Ingeleseko Wikipediaren arabera, printzipio hori ezarrita dago bai zuzenbide zibileko tradizioko herrialdeetan, non definituta baitago «funtzionarioen portaera ahalik eta aurreikusgarriena izatea»

ideiaren inguruan, bai *common law* sistemakoetan, non ulertzen baita printzipio horrek posible egiten duela herritarrek zuzenbidea ez urratzeko moduan antolatzeari beren gauzak.

Alemanezko Wikipediak printzipioaren bi osagai hauek aipatzen ditu: argitasuna, egin behar denari eta espero daitekeenari buruzkoa, eta fidagarritasuna, arauak eta betebeharrak zehatzak errespetatu eta errespetaraziak izatearena.

Horiek guztiak horrela, uste dut ongi funtsaturik ondorioztatu daitekeela segurtasun juridikoa, nagusiki, zuzenbideak baimentzen duen horren nondik norakoari buruzko «zalantzarik ez izate» bat dela. Eta kasu horretan, argigarriagoa da euskaraz «*segurtasun juridiko*» ez, baizik eta «*ziurtasun juridiko*» deitzea printzipio garrantzitsu honi, euskaraz *seguru* adjektiboak *zalantzarik gabe* eta *arrikurik gabe* adierak dituelako, eta *ziurrek*, ordea, oro har *zalantzarik gabe*, soilik.

Alegia, *segurtasun juridiko* izendapena, okerra izan gabe –hori ere azpimarratu beharra dago, noski–, lausoagoa da *ziurtasun juridiko* baino. Euskaraz azken horren aldeko erabakia hartzen badugu, onura besterik ekarriko ez digulakoan nago. Adibidez, lehen aipatu ditudan Espainiako Konstituzioaren euskarazko itzulpenetan, *segurtasun* hitza, *segurtasun juridiko* kontzepturako ez ezik, halaber erabiltzen da *segurtasunerako eskubidea*, *laneko segurtasuna*, *herritarren segurtasuna* bezalako kontzeptuak emateko, nahiz eta kasu horietan *segurtasun* hitza-ren beste adierarekin erabiliak izan.

Zorrozki, ez da zuzentasunari buruzko kontu bat artikuluan honetan argipean jarri nahi izan dudana, komunikagarritasunari buruzkoa baizik. Eta komunikagarriagoa dena ez al da, bada, kome-nigarriagoa? ■

¹ Diccionario Espasa jurídico. Fundación Tomás Moro. Espasa Calpe, S.A., Madril, 2001, 1302. or.

Euskararen ezagupenaren eta erabilpenaren artean dagoen distantzia luzeena

IÑAKI SERRANO LASA
IRAKURLEA

Egunen batean ere niri iritsi behar zitzaidan txanda: lan-poltsetatik deitu zidaten azkenean. Behin barruan zaudela ez zara inoiz aterako funtzionarioen gotorlekutik. Urduri abiatu nintzen nire bizitzako lehen lan jardunaldira, artean Administrazio Publiko erraldoiaren sabelean sartzen zen erpurutxo ipotx bat bainintzen. Adineko zerbitzuburu atseginak banan-banan aurkeztu zizkidan hurrengo urteetan nire lankideak izango zirenak. Ahalegindu arren, izen bakarra-ekin ere ez nintzen geratu. Haien artean zegoen trajez janzen zen Zuzendaritzako aholkulari juridikoa: «Nongoa zara zu?», galdetu zidan. Igorrekoa erantzun nion. «Euskaldun zahar orduan», gaineratu zuen irribarre maltzur batez.

Jorge getxotarra zen hura. Aurrerantzean tramitatu beharko nituen espedienteen gaineko hainbat agiri eman zizkidan zerbitzuburuak eta nire txoko berrian eseri nintzen arnasa sakon hartu eta paper haiek guztiak irakurtzeko asmoz. Berehala azaldu zen Jorge getxotarra ongietorri kafe batera gonbidatzeko. Ni artean ez nintzen kafe zalea, baina hasiberriak soldadu veteranoari zor dion begirunearen araudiarekin bat, gonbidapena onartu nion. Jorgek nahiko gaizki hitz egiten zuen euskaraz, halere, erritmo geldian eta itxuraz zuzentasuna xede zuten esaldi motzekin 3. hizkuntza-eskakizuna nola

atera zuen kontatu zidan: «Handia parranda egin nuen... eta noski ia ia mozkorra-mozkorra nintzen egunean ere... eta noski azterketan lotsa faltan joan nintzen eta hitz egin eta hitz egin ni suelto-suelto... eta ez naiz gai az akordatzten baina onartura ateratu nuen».

Adinaren poderioz ikasi dut beharbada berehalakoan egiten dituzun lagunak ez direla gerora zure adiskide onenak izango. Handik aurrera Jorgek kafe orduan solaskide hartu ninduen. Hasiera batean, bere manera dotoreen azpian gizonezko gazteago batekiko asmo lizunen bat ezkuta zitekeela otu zitzaidan, baina ez, laster ohartu nintzen euskara ikasteko borrokan boxeoa *sparring* bat behar zuelako hautatu ninduela. Lan orduetan ere nire albotik pasatu eta edozein une aprobetxatzen zuen bere euskara zorrozteko. Gainera, hitz egin ahala bere akatsak zuzentzeko eskatu zidan. Bakarriketa haiek eguneko une txarrenak izaten ziren, izan ere, 30 segundotan azal zitekeen edozer gauza esateko 10 minutu erabiltzen zuen, gero eta esaldi luzeagoak eta artifizialagoak eratuz: «Iban Mayo... zure herriko semea zen txirrindularia drogaren babesaren eraginpean aritzen zenaren ustea dut zalantzarik izpirik gabe... Hain zuzen ere, horrelako emaitza bikainak lortzeko ez deritzot sinesgarria, bere ahalegin itzelarekin aski nahikoa izango zela. Eta zuk zer deritzozu?».

Euskararen biziraupenarengatik egoera hari eutsi behar niola sinestarazi behar nion nire buruari, nire sakrifizioarekin mundurako euskaldun berri bat sortzen ari nintzelako. Haatik, aspergarriak eta etsigarriak ziren Jorgeren berbaldiak. Lan bileretan ere gure artean euskaldun zahar berriren bat suertatzen bazen, ez zuen aukerarik galtzen, ia beti 3. hizkuntza-eskakizuna atera zuen modua kontatzeko behin eta berriz: «Itzelezko parranda handia suertatu zen... eta biharamun goizean egunsentian oraindik ere hordituta mozkorraldian nengoen... Azterketarako ez neukan deus fitsik galtzeko eta anitz franko neukan irabazteko. Lotsarik gabe hitz eta pitz egin nuen etengabe. Ez dakit hain zuzen zein suertatu zen nire gaia ere, baina gaingiditu egin nuen». Eta okerrera zera zen, hizkuntzaren psikopata hark artean 4. hizkuntza-eskakizuneko idatzizko azterketa ere ezin izan zuela gaingiditu eta hor zebilela ahozkoarekin *jotasu*.

Akabo. Jorge ekiditeko gerra taktikak erabiltzen hasi nintzen. Egun batetik bestera nire errutinazko espedienteekin

lanpetuegia egoten hasi nintzen berarekin kafea hartzera joateko eta goiz osoan etenik gabe jardungo nuen. Edo esaterako, bere oin pausoen soinua memorizatu ondoren, hurbil zebilenean telefonoa hartzen nuen bestaldeko irudizko hartzaile batekin hizketan aritzeko, arriskua pasa arte behintzat.

Dena dela, zorte txarra izan nuen. Izan ere, zerbitzuburuak erretiroa hartu zutenean, Jorgek hartu zuen bere kargua. Buruzagi berriaren aginduen menpe nengoen. Horrela, edozein lan aitzaikiarekin bere bulegora joateko eskatzen zidan elkarrekin hitz egiteko. Ordu bateko solasaldi amaigabeak ziren; deirik ez jasotzeko telefonoa eseki gabe uzten zuen goizeko une bakarra zen. Laneko kontu garrantzitsu bat baneukan hari azaltzeko edo galdetzeko, nik ahoa ireki aurretik hamabost minutuko interes gabeko ahapaldi bat botako zidan, euskaraz aritzeko zituen une haiek topera aprobetxatzearen. Administrazioa lanegile zintzoena nintzen zinez, bulego hartan sartzeko beldur, ezertarako baimen berezirik eskatzen ez zuena. Hori gutxi

balitz, gero eta lexiko-morfosintaxiko zalantza zailagoak mahai gaineratzen ziztuen: «“bukaturakoan edo bukatzean”?», «“galtzak bete lan” ondo esanda dago?»... Bere ezagupen maila igotzen zihoan heinean, nolabait nire ahozko maila jaisten ari zela sumatzen nuen eta berearen mailara parekatzen. Akatsak zuzentzen hasi zitzaidan eguna iritsi zen horrela.

Sei urtez jasan nuen tortura hura, Jorgek oraindik ere 4. hizkuntza-eskakizuna bereganatu gabe. 6. urtean, betetako lan urteei esker, zerbitzu eginkizun bat lortu nuen eta beste Sail eta hiri batera lekuz aldatu nintzen. Penaz esan zidan agur: «Eta orain norekin praktikatuko dut nik? Komeniko zaigu zure ordezkariak euskaraz ondo jakitea». Nire ordezkariak errukitu nintzen.

Eta gaur, lau urte geroago, Bilboko kaletan Jorgerekin egin dut topo. Irribarre zabal batez agurtu nau: «Pello, aspaldiko! Zer moduz? ¿Ya sabes que hace dos años al final conseguí sacar el perfil 4 de euskera?».

Interprest, berrikuntza teknologikoa hizkuntza txikiagotu eta txikien mesedetan

TALAIOS KOOPERATIBA

Hizkuntza aniztasuna batzuetan uste duguna baino handiagoa da. Ethnologue sailkapenaren arabera, Europan bakarrik bertako jatorria duten 284 hizkuntza daude; eta horiez gain, hainbat lurraldetatik etorritako bizilagunekin batera etorri direnak hartu behar ditugu kontuan.

Hizkuntza aniztasuna guztion aberastasun kulturalaren adierazpen nagusietako bat da. Gugandik desberdina denak guk ez duguna du. Haren izaera ezagutzeak eta hurbiltzen saiatzeak gurea aberastuko du ezinbestean. Hizkuntza aniztasunaren kudeaketa, etorkizunera begira mundu mailan elkarbizitzaren inguruan dagoen funtsezko auzietako bat da.

Aniztasun horrek, ordea, hainbat erronka jartzen dizkigu mahai gainean. Nazioarteko harremanak (harreman zuzenak, sarritan) herritar multzo handi baten egunerokoan txertatu dira. Harreman horietan, bakoitzaren hizkuntza gaitasunak, ohiturak eta hautuak nola kudeatu asmatu beharrean aurkitzen gara. Kudeaketa hori hizkuntza aniztasunarekiko begirunez garatu dadin ziurtatzea da erronka; egoera horiek homogeneousatzaile izateko arriskutik urrundu eta aniztasunaren orekan ardaztea. Kontutan hartu behar dugu, gainera, homogeneousazio horretan, hizkuntza gutxitu eta txikiak direla kaltetuenak.

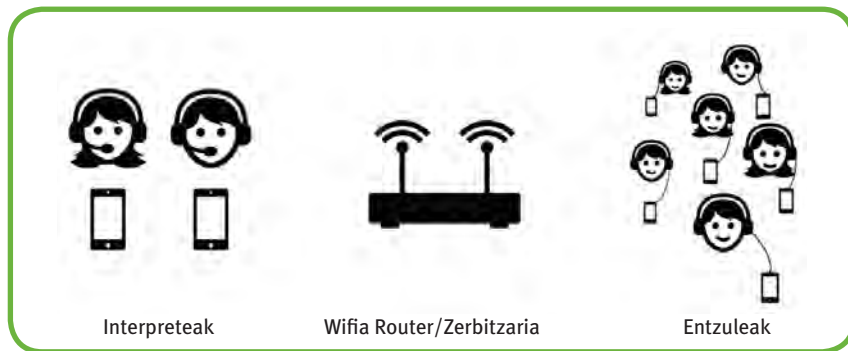
Oreka bilatzeko lanean, identifikatutako erronkei aurre egiteko bideak egiten hasi gaitzke, gizarteko hainbat sektore profesionaletatik gogoeta eta soluzioak planteatuz. Horien artean, teknologia informatikoen arloak berebiziko garrantzia dauka, batez ere beste guztien oinarritzko azpiegitura delako. Gure proiektuetan txertatzen ditugun azpiegitura teknologikoak ez dira tresna neutro soilak, eta,

ondorioz, hizkuntza aniztasunak eskatzen dizkigun beharrei erantzuteko diseinatu behar dira.

Hizkuntz aniztasunari, erronkei eta arazoei buruz, Antoni Olivek Qui vol el panglós? (Zeinek behar du panglos-a?) eleberrir laburra idatzi zuen. Urteak pasa arren, bertan planteatzen dituen erronkek egunerokotasun handia dute, eta gertuago senti ditzakegu orain. Eleberrian, panglos izeneko itzulpen automatikorako gailu bat aurkezten du. Gailu horrek hitz egindako hizkuntza hartu eta automatikoki eta berehalakoan itzultzen du ahots tonu propioa erabiliz, hartzaileak nahi duen hizkuntzan jaso ahal izateko.

Panglosaren ideia iritsi ez, baina hurbiltzeko helburua buruan, Talaios eta Biantik kooperatiba elkarte txikiek Interprest proiektu eta produktua jarri dute martxan. Horretarako, DSS2016ren laguntza jaso dute, zehazki Hirikia kaiaren laguntza. Kai horrek, hiri irekiagoa sortze aldera, herritarren ahalduntzea eta irisgarritasun digitala sustatzen ditu, etorkizuneko hiri inteligenteen zutabe gisa. Bestalde, tresnak eta parte hartzeko espazio irekiak sortzea bultzatuko du, teknologia herritarren zerbitzura jartzeko.

Interprest, edozein ekitalditan behar diren interpretazio zerbitzuak eskaintzeko plataforma teknologikoa da. Hitzaldietan, aurkezpenetan, prentsaurrekoetan edo bestelako ekitaldi anitzetan, mu-

Egilea: OHIANA CALPARSORO

gikorrerako aplikazio baten bidez oso erraz erabili daitezkeen proiektua da, inolako instalazio berezirik gabe. Interpretatek aplikazioari hitz egiten dioten bitartean, entzuleek aplikaziotik bertatik entzun dezakete, aurikular batzuk baliatuz. Hainbat hizkuntza konfiguratu daitezke ekitaldi bakoitzean, entzuleak aplikazioaren bitartez nahi duen hizkuntza aukeratu eta entzuteko aukera izateko.

Teknikoki aztertzen badugu, Interpretate hainbat ataletan zatitu dezakegu, baina nagusiki bitan bildu ditzakegu: zerbitzaria eta mugikorrek aplikazioak.

- Mugikorrerako aplikazioak bi lan nagusi ditu. Interpretate baten eskuetan, honen ahotsa hartu eta zerbitzariari igortzen dio. Entzule baten eskuetan, aldiz, aukeratzen dugun hizkuntzari dagokion audioa jaso eta aurikularretatik bota. Aldi berean, aplikazioaren pantailan ekitaldiaren moderatzaileak bidalitako mezuak ikusteko aukera dugu.
- Zerbitzaria wifi router baten antzerako kaxa bat da. Kaxa horrek interpretate guztien audioa hartu eta entzuleei bidaltzen die.

Interpretazioarako erabiltzen diren ohiko teknologia bakoitzak merkeagoa izateko diseinatu da, baina proiektu honen helburua ez da soluzio merkeago bat izatea

soilik. Hizkuntza gutxituen erronkei aurre egiteko lanabesak behar direla ondorioztatuta, erraz eta modu zabalean sozializatu daitezkeen lanabesak gizar-tearen esku jartzea da proiektu honen helburua. Azpiegitura eta aurrekontu handienak dituzten ekitaldietatik hasita, auzo batzar arruntetarako, guztientzako balio behar du Interpretatek.

Baina Interpretate ez da hizkuntza aniztasunak dakartzan erronketara mugatzen. Interpretateen hitzak entzuteaz gain, entzuleak aukera du ekitaldiari informazio gehigarria ematen dion testu eta irudi jarria ikusteko. Funtzio horrek ekitaldietan sortzen diren irisgarritasun beharrei erantzuten die. Entzuleari ekitaldian gertatzen ari denaren inguruko ideia orokorrago bat heltzen zaio: ekitaldian zehar aukera du gertatzen ari denaren metainformazio edo informazio gehigarri diren mezuak ikusteko, eta, ondorioz, entzuleak gertatzen ari denaren inguruko ideia aberatsagoa jasotzen du.

Teknologia berrien mundua ezin da lizentzia eta patenterik gabe ulertu eta ezinezkoa da horiek kontuan ez hartzea. Traba horiek edozein proiektu teknologikotik topatu ditzakegun arren, hizkuntza gutxitu eta txikien munduan oraindik eta kalte gehiago eragiten dute, hizkuntza txikiak azpiegitura eta berrikuntza teknologikoak oztopatzeraino. Euskararen kasuan, adibide garbi

moduan ikus dezakegu software librearen komunitateak euskara egungo teknologietan bizi dadin egindako lana. Gaur egun gure ordenagailu eta mugikorreretan daukagun aplikazio katalogo zabala, bai software librearekin egindakoak bai software pribatiboaz garatutakoak, ezin daiteke ulertu azken urteetan software librearen duen komunitatearen lana kontuan hartu gabe.

Teknologia librearen mantentzen duen komunitate zabala hori gabe ere ezin da Interpretate bezalako proiektu bat garatu. Denboran atzera egiten badugu, Interpretate proiektuaren ideia enaltzeko behar-beharrezkoa izan genuen Raspberry Pi plakarako garatutako PiFm proiektu librearen. PiFm aplikazioak FM transmisore bihurtzen du Raspberry Pi plakatxo, FM bidez, eta eremu pribatuetan musika edo nahi dugun audio seinalea zabaltzeko. Horrek gela batean FM seinale bat emititu eta irrati sinple batekin jaso zitezkeen audio kanal bat sortzeko aukera ematen zuen.

PiFm proiektuaren garapenak eta Interpretate proiektuak ez dute kode lerro bat ere konpartitzen, baina lehen hori gabe ezin daiteke bigarrena ulertu. Software librearen berrikuntza sustatzen du eta Interpretate adibide dugu.

Interpretate hizkuntza gutxitu eta txikiak dituzten zenbait arazori erantzuna bilatu nahi duen proiektua da, teknologiarik erabilera sozial bat emanaz. Hizkuntza horiek gain, beste guztientzat ere baliagarria den tresna bat da finean; begirada behar gehien duten horien, gehienetan ikusezin direnena, badu ere.

Interpretate edo ideia antzekoa oinarri duten proiektuek egiten duten teknologiarik erabileraren bidez lor daitezke bakoitzak ahal, nahi, gogoko... duen hizkuntzan egitea, gutxitua edo txikia izan ala ez. Berrikuntza oraingoan txikitik dator, baina handira jotzeko helburuarekin. ■

Autokontrola eta autoestimua eguneroko bizitzan

IDOIA APAOLAZA

GIZARTE HEZITZAILE ETA PSIKOPEDAGOGOA

Autokontrola bi hitzez osaturik dago: *auto* (norbera) grezieratik dator, eta *kontrola* (control) frantsesetik. Nork bere buruari eusteko duen gaitasuna da autokontrola: inpultsoak kudeatzeko gaitasuna eta, egoera zehatz baten aurrean, erabakirik egokiena hartzeko behar den sosegua izateko gaitasuna.

Gaur egungo gizartean, dena kontrolpean izatea gustatzen zaigu. Horrela, gure ekintzen aurrean, asko kostatzen zaigu arreta jartzea, hausnartu behar dugula jabetzea eta, are gehiago, horien ondorioak neurtu eta ebaluatzea.

Eguna hasi eta oheratu arte, heldu batek hainbat egoera biziko ditu; familian, lantokian, lagun artean, esaterako. Eta bertan sor dakizkiokeen gatazken zein erronken aurrean, autokontrola izatea edo galtzea erabaki dezake. Baina, zer nolako garrantzia dauka autokontrolak? Zertarako balio du norbere buruari euste horrek?

AUTOKONTROLAREN GARRANTZIA

Harreman osasuntsuak eratze

Heldua talde sozialean bizi da jaio-tzen denetik hil arte. Bertan, harremanak eratzen ditu. Pertsona desberdinek osatzen dute talde soziala, eta pertsona bakoitzak rol desberdinak betetzen ditu talde sozialean. Halaber, taldeak arau, balore eta helburu zehatzak dauzka (Turner, 1982). Besteekin erlazionatuz, bizi-rauteko behar dituen ezagutza eta estrategiak ikasten ditu gizakiak; baita egoera zehatzen aurrean ematen duen erantzuna ere. Banduraren (1986) Behaketaren bidezko ikaskuntzaren edo Modelaketaren teoriaren arabera, inguruak jokabidea osatzen du: besteen jokabidea ikusi, erreproduzitu eta barneratzen du gizakiak. Ondorioz, helduaren portaerak eragin zuzena dauka inguruko pertsona zein taldearekin erlazionatzeko moduan.

Autokontrola beharrezkoa da egoerek sortzen dituzten inpultsoak kudeatzeko, besteenganako errespetua izateko, egoera zailetatik ihes ez egiteko edo norberaren ekintzek besteengan izan ditzaketen ondorioak neurtzeko.

Eredugarriak izateko

Piageten ikastearen teoriaren arabera (1950), haurrak behaketa eta imitazioaren bitartez ikasten du. Lehenengo ezagutzak (*eskemak* deiturikoak) barneratzen ditu, eta ondorengoak lehenengoan osagarri bihurtzen dira. Beraz, helduen jokabideak

behatu, ikasi eta erreproduzitzen ditu haurrak, egitura konduktual eta kognitiboen baitan. Horrela, gurasoek kontrola galaraziko dien egoera batean autokontrola izan badute, haurrak kontrola izaten ikasiko du sor dakizkiokeen antzeko egoeretan. Halaber, lan munduan, langileak, nagusi bilakatzen denean, nagusi ohiaren jokabide bera errepikatuko du. Ondorioz, jokabide eredugarriak izatea garrantzitsua da, gero, jokabide horiek inguruko pertsonen ere barnera ditzaten.

Autoestimua ona izateko

Nork bere buruarekiko duen jarrera da autoestimua. Sentimenduz osatuta dago, eta bakoitzak dituen mugak eta gaitasunak onartzean datza. Pentsatzeko, maitatzeko, sentitzeko eta portatzeko moduan eragiten du. Autoestimua sendoa daukan pertsonak gaitasun eta abilezia gehiago izango ditu bizitzako erronka eta zailtasunei aurre egiteko. Baita bizitzaz gozatzeko ere. Autoestimua nortasuna osatzen du, heltzen du; hots, nortasunari zentzua ematen dio.

Sarritan, *autoestimua* eta *autokontzeptua* terminoak nahastu egiten dira eta sinonimotzat hartzen dira. Autokontzeptua nork bere buruaz daukan pertzepzioa da; izaera deskriptiboa dauka: langilea, alferria, lagun ona, etab. Autoestimua, ordea, osagai sentimentala dauka; adibidez, erronka bat gainditu dudalako ausarta naiz (autokontzeptua), eta, ondorioz, ongi sentitzen naiz nire buruarekin (autoestimua).

BANDURA, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action*.

TURNER, J. C. (1982). *Towards a cognitive redefinition of the social group*.

GOLEMAN, D. (1996). *Inteligencia Emocional*.

PIAGET, J. (1950). *Teoría del aprendizaje*.

<http://psicologiaymente.net/desarrollo/teoria-sociocultural-lev-vygotsky>

<http://importancia.de/autocontrol/#ixzz3zJDCedOn>

<http://definicion.de/autoestima/>

Norbere buruarekiko eratuz eta aldatuz doan sentimendua da autoestimua. Puntu honetan, nork bere buruaz sentitzen duenaz gain, besteengandik jasotzen dituen mezuak ere garrantzitsuak izaten dira. Inguruko pertsonak, erreferenteak, irudi bat igortzen dio haur zein helduari, eta irudi horrek eragin zuzena izaten du autokontzeptu eta autoestimuan: mezu positiboak igortzen badizkio (langile ona, seme arduratsua, etab.), bere buruarekin ongi sentitzeko sentimendua sustatzen zaio eta horrek autoestimuan eragiten dio; eta alderantziz, mezu ezkorrak bidaliz gero (persona alferria, seme arduragabea, etab.), autokontzeptu txarra sortzen da eta horrek ere autoestimua eratzeko orduan eragina izaten du. Horrela, mezuak zein harremanak errespetuzkoak izanez gero, autokontzeptu eta autoestimu onak garatzen dira. Aldiz, errespeturik gabeko eta kontrolrik gabeko egoera eta erantzunak autoestimuan eragin suntsikorra izaten dute.

Era berean, autoestimua emozioekin lotuta dago; eta emozioak, sentimendu eta pentsamenduekin. Lehenik, emozioa sentitzen da; eta, gero, ekintza burutzen da, jokabidea. Burututako jokabide horrek izaten duen erantzunaren baitan, nork bere buruaz duen autokontzeptuan zein autoestimuan eragiten du.

Inteligentzia emozionalak (Goleman, 1996) deskribatzen du emozioak ezagutzeak eta horien kontrola izateak duen garrantzia. Autokontrola izateak emozio, sentimendu eta ekintzen jabe izatea dakar, eta horrek bizi kalitatea hobesten du. Izan ere, autokontrolak honako hauek dakartza: barne askatasuna eta segurtasuna, ikuspegi positiboa norberaren eta norberaren ingurukoengan, autoestimu sendoa eta harreman hobekak.

Autoestimu eta autokontrol orekatsua izateak pentsamendu kritikoa eta pentsamendu asertiboa sortzea errazten du. Kasu horretan, heldua gai da bere buruaz egiten diren kritikak onartzeko eta ho-

rren inguruan hausnartzeko. Badaki ere bere nortasunak mugak zein indarguneak dituela. Esperientziak erakusten dio, egoera desberdinetan, kontrolaz erantzuteko gai dela, soseguz pentsatu eta gero ekiteko; horrek egoeraren kontrola ematen dio, baita, ondorioz, bere buruarekiko sentimendu ona ere.

Beraz, autoestimua garatzeko:

- Ezagutu behar dira emozioak zein emozioen eragina pentsamendu eta jokabidean.
- Norberak dauzkan mugak identifikatu eta onartu behar dira, baita indarguneak ere.
- Eguneko une lasaiak aurkitu behar dira eta hausnarketaren bitartez norberaren irudi baikorra garatu.

Bide horretan, autokontrola galarazten dizkiguten aldagaiak identifikatzea garrantzitsua da. Bizipenak, egoera zailak edo ezatseginak, nekea, estresa eta emozio ezerosoak dira autokontrola galarazten duten aldagaiak. Izan ere, nork bere buruari eustekak esfortzu, energia eta lan handia eskatzen du.

- Nekeak pazientzia gutxiago edukitzea eragiten du; ondorioz, nekeaz errazagoa izan daiteke kontrola galtzea zenbait egoeraren aurrean, eta egin nahi ez den moduan jokatzeko zein hitz egitea.
- Bestalde, estres egoera batek ekintzak azkar eta ia pentsatu gabe egitea bultzatzen du; ondorioz epe motzean ebaluatzea zailtzen du estresak, eta besteei min egiten dieten hitzak zein ekintzak egiteko aukerak gehitu.
- Emozioei dagokienez, esan daiteke estuki lotuta daudela pentsamendu eta ekintzekin. Batzuk atseginak dira: poza, ilusioa edo ausardia; eta beste batzuk ezkorrak: tristura, beldurra eta urduritasuna. Urduri, beldurtuta edo triste bizitzeak kontrola gehiagotan galtzea eragiten du.

AUTOKONTROLA LANTZEKO PAUSOAK

Autokontrolak autoestimuan eta bizi kalitatean daukan pisuaz jabetzea lantzeko komeni da pauso hauek ematea:

Hausnarketa: Eguneko une lasaiak topatu eta egunean zehar esanguratsuak izan diren ekintzen inguruan hausnartu, aldatu behar diren ala ez jabetu gaitzen. Aldatu nahi baditugu, erantzun egokiena zein litzatekeen eta horren arrazoian pentsatu; gero, ondorioak baloratu lasaitasunez, dena delako erabakia hartu ahal izateko.

Une lasaiak bilatu: Arnasketak, lasaitze ariketak edo kirola egitea energia gastatzeko guztiz egokiak dira; eta kezka sortzen duten egoerei erantzun egokia eman ahal izateko, beharrezkoa den sosegua eskaintzen dute.

Norberaren huts egiteak onartu: Huts egitea ohikoa da. Onartu behar da huts egiten ikasten dugula, errorearen eta saiakeraren bitartez. Izan ere, erroreak helduarentzako aukerak dira, haietatik ikasi eta berriro ez errepikatzeko.

Tonuaren lanketa: Ahozko komunikazioan modu desberdinak daude; hots, gauza bera esan daiteke oihuka zein tonu apalean. Tonu apala lantzea guztiz gomendagarria da: eraginkorragoa da, harreman onak izaten laguntzen du eta, atseginak ez diren egoeren aurrean, kontrola erakusten du. Tonu egokia galarazten duten egoerak aurretik imajinatzea gomendagarria da, gero, errealitatean horrelakorik ematen denean, tonu lasaian erantzuteko entrenatuta egon gaitzen.

Laburbilduz, autokontrola beharrezkoa da harreman osasuntsuak garatzeko, eredugarriak izateko eta autoestimu indartsua izateko. Azken finean, bizi kalitatearekin lotuta dago; norberaren zein ingurukoaren (taldearen eta gizartearen) bizi kalitatearekin, alegia. ■

Ezen zenbait esaldi motatan

PATXI PETRIRENA

ITZULTZAILEA ETA ZUZENTZAILEA

Artikulu honetan, *ezen* lotura-hitzaren zenbait funtzio ikusiko ditugu, eta nola gertatzen den esaldi-antolamenduaren lagungarri, batez ere *-ela* perpaus osagarrietan. Adibide zahar eta berriekin ikusiko dugu hori.

Erabilera ugariko lotura-hitza dugu *ezen*. Honela dio *Euskal Gramatika Lehen Urratsak* lanaren VI. atalak (208. or.): «Lokailu honek joko handia ematen du euskal gramatikan, zeren perpaus osagarrietan ez ezik (ikus *EGLU V*, 62-65), ondoriozkoetan (*EGLU V*, 448-456), konparaziozkoetan (*EGLU V*, 410) eta kausaletan ere erabilgarri baita».

Ezen ondoriozkoa

Ondoriozko balioarekin da beharbada ezagunena *EZEN*, bera bakarrik edo *BAIT-* eta *-eN* menderagailuekin batera (ikus *EGLU V*, 445. or. eta hurrengoak)¹:

- *Hain* merke dago sagarra, *bost kilo erosi ditut*.
- *Hain* merke dago sagarra, *EZEN bost kilo erosi ditut*.
- *Hain* merke dago sagarra, *EZEN bost kilo erosi BAITitut*.
- *Hain* merke dago sagarra, *EZEN bost kilo erosi ditudan*.

Menderagailua erabiltzen denean, «*BAIT-* da nagusi ekialdeko testuetan, eta *-eN*, berriz, mendebaldekoetan» (449). Aurrerago (461), honako ohar hau dator, oso gogoan izatekoa: «Perpaua iraganean den kasuan, ezin jakin *-eN* atzizki hori baden ala iraganaren marka besterik ez den». Orainaldian jarri dugun adibide hori lehenaldira aldatzea aski da horretaz ohartzeko: «*Hain* merke zegoen sagarra, *EZEN bost kilo erosi nitueN*». Ezin bereizi *-eN* menderagailua hor den ala lehenaldiko adizki arrunta den *nituen*.

Lau posibilitate teoriko horiek deskribatuta daude *EGLU*n. Lehenbizikoa, alborakuntza huts-hutsa, aski arrunta da

¹ Ondoriozko funtzio horretan, berdin erabiltzen dira *EZEN* eta *NON*. Uler bedi, ondoriozkoen sail horretan (eta horretan bakarrik), bata jartzen dugun lekuan bestea ere izan daitekeela.

ahozko hizkeran ere, eta esan beharrik ez dago hobetsia dagoela (*EGLU V*, 450) beste honen aldean: «*Hain* merke dago sagarra, *bost kilo erosi *ditudaLA*». Nahi baino gehiagotan entzuten dugu oker hori, ordea.

Gaur egun, aukera guztien adibideak aurki daitezke han-hemen, baina *EZEN*... *BAIT-* nagusitzen da, esate baterako, Ereduzko Prosa Gaur corpusean.

- Hain zuhur jokatu zuten, **ezen** inork ez **baitzuen** susmorik txikiena ere atera (Artur erregearen heriotza, Juan Kruz Igerabide, Erein, 2005)
- Piramok, ordea, zaunka egin du, hain tupustean eta gogor **ezen** denak asaldatu **baitira** (Axenario, Jules Renard / Itziar Otegi, Alberdania-Elkar, 2006).
- Ile-larrua hain da isolatzaile ona, **ezen** haren bidez ezin **baita** benetan berorik galdu (*Giza gorputza lanean*, John Lenihan / Irene Aldasoro, EHU, 2006).

Ezen kausazkoa

«Kausal gisa, aditza biluzik eraman ohi du, alegia, ez *BAIT-* ez *-eN* markarik gabe. Horrek esan nahi du kasu haue-tan lokailu soilaren aurrean gaudela (...) eta, horrenbestez, menderakuntzarik ez genukeela izango. Hala ere, *BAIT-*en laguntzaz ageri da zenbaitetan» (*EGLU VI*, 208. or.).

Interesgarriak dira *EGLU*n ageri diren adibideak, jakina, baina are interesgarriago deritzot gaur egungo agerpenak

ikusteari. Ereduzko Prosa Gaur corpusetik hartu ditut; bai prentsaren ataletik, bai liburuenetik.

a) EZEN soila:

- Irri batekin sortua zitaiken **ezen** ez diogu bertzerik ikusi ezpainetan (*Herria*, 2002-08-01).
- Ohore xapelduneri eta goresmenak galtzaileeri **ezen** finalerat heltzea gauza ederra da (*Herria*, 2005-04-21).

b) EZEN... BAIT-

- Azkenean, baimenik ez dute ukan hor eraikitzeiko **ezen** toki hortan urak ateratzen **baitira** (*Herria*, 2003-02-13).
- Osabak galdetu zion ea zergatik ez zuen abisatu, baina galdetzeagatik galdetu zion, **ezen** aitak ez **baitzuen** inoiz telefonoz deitu, ez idatzi (*Txoria*, Oh Jung-hi / Juan Kruz Igerabide, Alberdania, 2006).

*EGLU VI*ren arabera, «kasu bietan, azalpenezko perpausak» ditugu halakoak (*kausazko beteen* eta *azalpenezkoen* arteko aldea ikusteko, jo, esate baterako, 211. orriko laburpena), eta *EZEN* daraman perpausak «ohiko kokalekua perpaus nagusiaren eskuin aldea du».

Ezen perpaus osagarrietan (-ela)

EGLU V liburuak (62.-65. or.) gogorazten digu *-ela* perpaus osagarriek aukeran dutela «perpausaren hasiera markatzeko balio duen *ezen* lokailua hartzea» (aldaera hauek ere baditu: *eze*, *ezi*, *ze*). Perpaus osagarriaren hasieran jartzen da, jakina, «hura non hasten den erakutsiz». Perpaus osagarria aditz nagusiaren edo elementu gobernatzailearen eskuinean joaten da beti halakoetan, «sekula ere ez haren ezkerretara».

- ETBk dio [*ezen* bihar eguraldi ona izango dela]. (zuzena)
- *[*Ezen* bihar eguraldi ona izango dela] dio ETBk. (okerra)

«Lokailu honek erabilera ugaria izan du tradizioan, joan den mendea arte edo behintzat (...). *Ezen* formaren erabilera zabala izan da ekialdean Lapurdiko eta Nafarroa Behereko idazleen artean hamaseigarren mendetik hemeretzigarren mendeko ia azken urteak arte, Leizarraga eta Axular barne, ondorengo adibide hauetan ikus daitekeenez»:

- Garbiki ageri da **ezen** galtzerik baizen ez **dela** onbor utzietarik heldu (J. Duvoisin, *Laborantzako liburua*, 370).

«Mendebaldean ere, gipuzkeraz idatzi duten hemeretzigarren mendeko idazleek erabili dute maiz forma hori, Iztuetak eta Lardizabalek batik bat».

- Uste det nik **ezen** Idiazabalko mugapean bakarrik jaiotzen dirala kopuru (...) (J. I. Iztueta, *Guipuzcoaren condaira*, 174).

Esan liteke gaur egungo testugintzan *berreskuratu* egin dugula **ezen**, perpaus osagarriaren aurremarka gisa, eta bereziki baliagarri gertatzen zaigula perpaus horren barruan tarteki bat sartu nahi dugunean, izan bigarren mailako mendeko bat edo izan besterik:

- Kontsolagarria gertatzen zait pentsatzea **ezen**, koloreak gure erretinak sortzen dituen bezalaxe, denboraren, espazioaren eta kausalitatearen ideiak gure garunak sortzen dituela (*Jakintzaren arbola*, Pio Baroja / Josu Zabaleta, Alberdania-Elkar, 2006).
- Ruche jaunak pentsatu zuen **ezen**, Paristik abiatu zenetik ekina zion gosegreba gorabehera, Nofuturek ez zituela oraindik bi hegalek hilobian (*Loroaren teorema*, Denis Guedj / Jon Muñoz, EHU, 2006).
- Bestalde, ziur zen **ezen**, bera saiatuz gero, mihia erreko zuela (*Erretzaileen eremua*, Jon Alonso, Susa, 2006).
- Oraingoan pentsaturik neukan **ezen**, baldin eta zoriz Marro etxeordean sar-

tzen bazen, esku-argia itzali eta bertan geratuko nintzela, mugitu gabe (*Hauts bihurtu zineten*, Juan Kruz Igerabide, Alberdania, 2005).

- Kasu berezietan, kontratazio-organoak klausula orrian ezarri ahalko du **ezen**, aurreko lerroakadak aipatzen duen bermeaz gain, berme osagarri bat jarri behar **dela**, kontratuaren esleipen-batekoaren 100eko 5erainokoa (Kontratu Publikoei buruzko Foru Legea, Nafarroako Parlamentua, 2006).

Ezen ez konparazioetan

Honela dio Euskaltzaindiaren Hiztegiak *ezen* sarrerako *ezen ez* azpisarreran: «Baino, eta ez'. *Hobe irabaztea, ezen ez galtzea*: hobe irabaztea galtzea baino. *Urrun ikusi nahiago dituzte, ezen ez hurbil*».

*EGLU V*eko adibideen artean (410), hauek ditugu (loturik ageri da zenbaite-tan *ezen ez*):

- Hobe da alfer egoitea **ezenez** gaizki egi-tea (A. Oihenart, *Proverbes basques*, 623).

Egungo literaturan ere aurkitzen ditugu halakoak:

- Hala ere, aukeran, nahiago dut denbora azalpenotan ematea **ezen ez** MyDoom bezalako birusak garbitzen (Jon Benito, *Berria*, 2004-02-01).
- Errazagoa bide da, esate baterako, beltz bat hiltzea **ezen ez** Marvin hiltzea, Annabelen eta Freddyren semea (...) (*Lekuak*, Bernardo Atxaga, Pamiela, 2005).
- Inor ez zen harritzen nahiago bazuten beren gortea Lizarrara, Erriberrira, Zangozara edo Tuterara eramanez, **ezen ez** Iruñean gelditu (*Mailuaren odola*, Aingeru Epaltza, Elkar, 2006).
- Ni harroago nago borrero baten familian hazi izanaz, **ezen ez** haren semea izateaz. (*Mailuaren odola*, Aingeru Epaltza, Elkar, 2006). ■

Autokontsumoa, etorkizuneko energia

AITOR URRESTI
EHUKO IRAKASLEA

Elektrizitatea sortzen eta kontsumitzen den modua aldatzen hasi da. Orain arte, kontsumitzen den lekuetatik urrun sortu dute elektrizitatea enpresa jakin batzuek, eta, gero, sare elektrikoaren bitartez helarazi diete kontsumitzaileei. Autokontsumoak, ordea, sistema elektrikoa guztiz eraldatu dezake, kontsumitzen dugun elektrizitatea guk kontsumitzen dugun tokian bertan sortzea baitakar. Izan ere, energia berriztagarriek hori egiteko aukera ematen dute. Azken finean, oso erraza da gure teilatuetan panel fotovoltaikoak jartzea, edo erai-kinarean alboan haize-sorgailu txikiak erabiltzea, gutxienez, bertan kontsumitzen den elektrizitatearen parte bat sortzeko. Horrela, elektrizitatearen sorkuntza eta kontsumoa bateratzea lortzen da.

Berriztagarrietan oinarritutako sistema baten arazorik handiena da energi iturria aldakorra izatea. Arazo hori saihesteko, sare elektrikoa erabili dezakegu. Gure instalazioak behar duguna baino elektrizitate gutxiago sortzen duenean, sare elektrikotik eskuratu dezakegu faltan duguna. Aldiz, behar duguna baino gehiago sortuz gero, soberan dagoena sare elektrikora bidal dezakegu.

Sare elektrikoarekin egiten den trukaketa hori arautu egin behar da, besteak beste, sarera bidaltzen den energia zelan ordaindu behar den zehazteko. Autokontsumoa legeztatu duten herrialde gehienetan, «balantze garbia» deritzona erabiltzen da. Kasu horretan, sarera isurtzen den energia geroago berreskuratu dezakegu debalde; hau da, sare elektrikoak bateria lana egiten du. Horixe da hainbat herrialdetan

egiten dena, esaterako, Alemania, Belgika, Danimarka, Italia, Estatu Batuetako estatu gehienetan, Mexiko, Brasil, edo Japonian, batzuk aipatzearren.

Estatu mailan, 2011n argitaratu ziren autokontsumoko instalazioen baldintza tekniko eta administratiboak. Baldintza ekonomikoak, berriz, ez ziren arautu, eta beste dekretu baten zain daude. Orduan, esan dezakegu sare elektrikoarekin energiaren trukaketa arautu gabe gelditu zela. Gobernu aldaketarekin, arautze prozesua eten egin zen dekretu berri baten zirriborroa argitaratu zen arte, non, besteak beste, «eguzki zerga» izenez ezagutu den kontzeptua agertu zen. Zerga hori gure instalazioan sortu eta berehala gure erai-kinean kontsumitzen dugun energiagatik ordaindu beharreko zerga da; eguzkia (edo haizea) zuzenean erabiltzeagatik, sareaz baliatu gabe, ordainarazten den zerga, alegia. Mundu mailan, hori proposatu den toki bakarra da gurea.

Gobernuaren hitzetan, eguzki zerga sare elektrikoa eskuragarri izateagatik ordaindu beharko litzateke. Baina sarera konektatuta egoteagatik dagoeneko ordaintzen ari gara; besteak beste, gure faktura elektrikoaren potentziako terminoaren bidez, «parte finko» bezala ezagutzen dena. Gobernuaren logikari jarraituz, etxean ogia egiten dugunok, etxe alboan daukagun okindegiari zerga bat eman beharko genioke, egunen baten, behar izanez gero, bertan ogia erostea eskuragarri izateagatik.

Proposamen horren kontra zarata asko sortu da, eta, hori dela eta, azkenean, onartutako arauan ordain hori kendu egin da instalazio txikietarako. Dena

den, salbuespen hori xedapen iragankor baten bidez egin da; beraz, noiznahi desagertu liteke, eta segurtasun juridikoa bertan behera utzi.

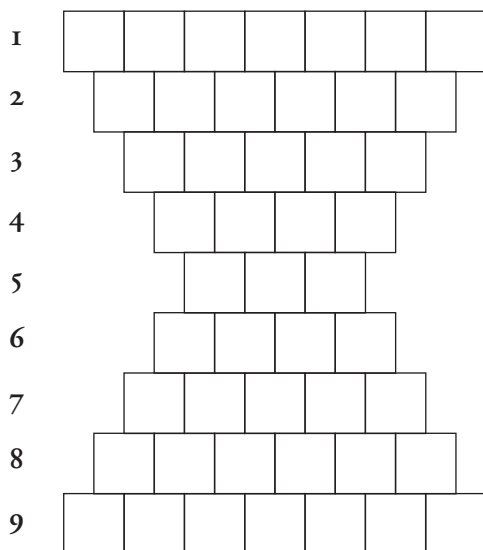
Argi dago eguzki zergaren atzean helburu bakarra dagoela: autokontsumoaren garapena ahalik eta gehien oztopatzea. Norberak sortutako energiak prezio lehiakor bat duenean, saretik erosten dugunarekin alderatuz gero, gain-zerga berriak sortzen dira errentagarritasun hori desagerrarazteko. Izatez, 2011tik baldintza ekonomikoak arautu gabe egoteak horixe ekarri du: guztiz errentagarria izan zitekeen sistemen garapena guztiz geldiaraztea. Azken urteotan, ez da ia autokontsumoko instalaziorik egin, bidezko araudi baten zain.

Etorkizun laburrera begira, indarrean dagoen autokontsumoko araudiak aldaketa bat behar du. Tamaina txikiko instalazio berriztagarriak lehiakorrek bihurtu direnean, energia iturri berriak bultzatzeko modurik merkeena autokontsumotik etorri beharko litzateke, gain-kosturik suposatzen ez duelako, eta aurrezte garrantzitsuak lortu daitezkeelako. Azken finean, energia kontsumitzen den leku berean sortuz gero, sare elektrikoak dauzkan galerak desagertu egiten dira. Europa eta nazioarte mailan dauzkagun konpromisoak bete nahi baditugu, eta energia berriztagarrien bidez sortutako energiaren zenbatekoa handitu, autokontsumitutako energiaren gaineko gain-zergarik jartzen ez duen arau berria behar dugu, balantze garbia ere barnerratzten duena. ■

Hitz gezidunak

	Emakume izena	Gauzka	Isurkari gorri	Azalpen	Ekora izenaren bokalak
	Bakartasun	Paper lodi	Kontso-nantea	Kezka	
	Italiako telebista		Gipuzkoako herria		
	Emakume izena		Bizkaiko mendia		
*EH-KO IBAIA	Mendebal-dea				
Adoretsu	Dozena bat				
				Oinarrizko edari	Sustraia
				Bokala	
Jariatzen zaio			Hortaz		
Lepoa, iduna			Futbol tantoa		
		Gora egin		Barazki hostotsua	
		Pirinioeta-ko basoa		Bokala	
Saiakera			Duda partikula		3,141596
Leize			Utik!		Errep., txori mota
				Zegoen	
				Kontso-nantea	
Otx!		Ate, hitz elkarketan		Jantzi mota	

Goitik behera

Aurkitu beharreko hitz bakoitza letra bat gehiago edo gutxiago duen aurreko edo ondoko hitzaren anagrama da.

1. Ezaugarri berdinak dituzten bizidunen multzoa.
2. Gehiena, gailurrekoa.
3. Eraman.
4. Ordu.
5. Galdegilea.
6. Ipar Euskal Herrian, ardo.
7. Eguzki-sistemaren zazpigarren planeta.
8. Naro bihurtu.
9. Ontzat hartua.

SOLUZIOAK

A	E	O	A	Z	A	I	N	A
O	D	A	O	R	A	Z	P	E
G	A	R	A	L	D	E	G	O
G	K	A	I	T	U	B	O	T
G	A	R	A	Z	I	O	I	O
B	S	O	R	A	M	A	S	A
	B	I	D	A	S	A	I	A
	B	S	O	R	A	M	A	S
	B	I	D	A	S	A	I	A

Hitz gezidunak

Goitik behera

1. Generoa
2. Gorena
3. Eroan
4. Oren
5. Nor
6. Arno
7. Urano
8. Narotu
9. Onartua

Herri
Administrazioetako
Kudeaketa
Aurreratuari buruzko
VI. Biltzarra

VI Congreso
de Gestión
Avanzada en las
Administraciones
Públicas

MAIATZAREN 19A ETA 20A
KURSAAL KONGRESU-JAUREGIA
DONOSTIA

Izena emateko epea zabalik:
www.qepea.eus/congreso2016/eu

[IVAP sare sozialetan]

Hemen
aurkituko
gaituzu:

IVAP_eus

IVAP

ADMINISTRAZIOA
EUSKARAZ

zure etxean doan jaso nahi baduzu,
idatzi helbide honetara:

IVAP

Donostia-San Sebastián 1
01010 Vitoria-Gasteiz
administrazioaeuskaraz@ivap.eus

Abizenak

Izena

NAN/IFZ/ENA

Helbidea

Posta-kodea

Herria

Probintzia

Mugikorra

e-posta

Interesdunak ematen dituen datuak prozeduran edo ekintzan aurreikusten diren helburuetarako baino ez dira erabilliko, hau da, *Administrazioa Euskaraz* aldizkaria bidaltzeko eta horren harpidetzak kudeatzeko. Datu horiek, inolaz ere, ez zaizkie emango beste batzuei, interesdunak horretarako baimenik eman ez badu. 15/1999 Lege Organikoak ezartzen duena betez, datuak eman dituenak eskubidea du datuak noiznahi ikusteko, zuzentzeko, ezabatzeko eta haien aurka egiteko. Horretarako, eskutitz bat bidali beharko zaio IVAPeko zuzendariari honako helbide honetara: Donostia-San Sebastián kalea 1, 01010 Vitoria-Gasteiz.